

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

สมบัติของผู้ดี

ระดับประถมศึกษา

คู่มือการสอน
วิชาสังคมศึกษา

DCID LIBRARY

0000013463

ค 395
ป: คคค
ค 867ค
ค-2

กระทรวงศึกษาธิการ

॥ ०३०७१ ॥ २
॥ १३ म. ११. १५५५
॥ ३९५ ॥ २०५
॥ ८६७ ॥

หนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
เรื่อง

สมบัติของผู้ดี

พร้อมคำอธิบาย

ระดับประถมศึกษา

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี แต่ง

กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่สิบเอ็ด ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๒๕

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๗.๐๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของครูสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

เลขที่ บัญชี ๖๘๙๔ ก-๕

เลขที่

วันที่

๑๕/๔.๐.๕๐

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หนังสือเรื่อง “สมบัติของผู้ดี” ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๐๓ มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ นั้น เนื่องจากหนังสือนี้ใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ได้เป็นอย่างดี จึงอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษาในโรงเรียนได้ต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๒๗

(นายบรรจง ชูสกุลชาติ)

รองปลัดกระทรวง รักษาราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง “สมบัติของผู้ดี” ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้ ม.ล. บัณฑิต มาลากุล จัดทำคำอธิบายเพิ่มเติมจากหนังสือสมบัติของผู้ดี ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับเด็กระดับประถมศึกษา และมอบให้นายสุชีพ ปุญญานุภาพ เป็นผู้ตรวจทานนี้ กรมวิชาการได้มอบให้องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่ายใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๐๓ มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ และในการที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ก็ปรากฏว่าหนังสือนี้สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนระดับประถมศึกษากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้อย่างดียิ่ง จึงได้มอบให้องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์และจำหน่ายเป็นครั้งที่ ๑๙

(นายสุรเดช วิเศษสุรการ)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑ มีนาคม ๒๕๒๗

สมบัติของผู้ดี

ภาคหนึ่ง

กายจริยา คือ

ผู้ดี ย่อมรักษา ความเรียบร้อย.

- (๑) ย่อมไม่ใช้กิริยาอันขำมกราบบุคคล.
- (๒) ย่อมไม่อาจเอื้อมในที่ต่ำสูง.
- (๓) ย่อมไม่ล่วงเกินถูกต้องผู้อื่นซึ่งไม่ใช่
หยอกกันฐานเพื่อน.
- (๔) ย่อมไม่เสียดสีกระทบกระทั่งกายบุคคล.
- (๕) ย่อมไม่ลุกนั่งเดินเหินให้พรวดพราดโดน
ผู้คนหรือสิ่งของแตกเสีย.
- (๖) ย่อมไม่ส่งของให้ผู้อื่นด้วยกิริยาอันเสือกใส
ผลักโยน.
- (๗) ย่อมไม่ผ่านหน้าหรือบังตาผู้อื่น เมื่อเขาดู
สิ่งใดอยู่ เว้นแต่เป็นที่เฉพาะไป.
- (๘) ย่อมไม่เอิกอึงเมื่อเวลาผู้อื่นทำกิจ.
- (๙) ย่อมไม่อื้ออึงในเวลาประชุมสดับตรับฟัง.
- (๑๐) ย่อมไม่แสดงกิริยาตึงตัง หรือพูดจาอีกทีก
ในบ้านแขก.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่สอດສວນวาทาหรือแย่งชิงพูด.
- (๒) ย่อมไม่พูดด้วยเสียงอันดังเหลือเกิน.
- (๓) ย่อมไม่ใช้เสียงตวาด หรือพูดจากระโชกกระชาก.
- (๔) ย่อมไม่ใช้วาทาอันหักหาญตึงตัน.
- (๕) ย่อมไม่ใช้ถ้อยคำอันหยาบคาย.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านกำเริบหยิ่งโยโส.
- (๒) ย่อมไม่บันดาลโทสะให้เสียกิริยา.

ภาคสอง

กายจริยา คือ

ผู้ดี ย่อมไม่ทำอุจาดลามก.

- (๑) ย่อมไม่ใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวอันสะอาด และแต่งโดยเรียบร้อยเสมอ.
- (๒) ย่อมไม่แต่งตัวในที่แจ้ง.
- (๓) ย่อมไม่จิ้มควักล้างแคะแคะเการ่างกายในที่ประชุมชน.
- (๔) ย่อมไม่กระทำการที่ควรจะทำในที่ลับในที่แจ้ง.
- (๕) ย่อมไม่หาเวรให้ปรากฏในที่ประชุมชน.

- (๖) ย่อมไม่จามด้วยเสียงอันดังและโดยไม่บ้องกำบัง.
- (๗) ย่อมไม่บ้วนซากด้วยเสียงอันดัง หรือให้เปรอะเปื้อน ให้เป็นที่รังเกียจ.
- (๘) ย่อมไม่ลูกกลนเลอะเทอะมูมมามในการบริโภค.
- (๙) ย่อมไม่ถูกต้องหรือหิบบิ้นสิ่งที่ผู้อื่นจะบริโภคด้วยมือตน.
- (๑๐) ย่อมไม่ล่วงล้ำ ข้ามหิบบ ของบริโภคผ่านหน้าผู้อื่น ซึ่งควรขอโทษและขอให้เขาส่งได้.
- (๑๑) ย่อมไม่ละลาบละลัวงเอาของผู้อื่นมาใช้ในการบริโภค เช่น ถ้วยน้ำ และผ้าเช็ดมือ เป็นต้น.
- (๑๒) ย่อมไม่เอาเครื่องใช้ของตน เช่น ช้อนส้อม ไปล้างตักสิ่งบริโภคซึ่งเป็นของกลาง.
- (๑๓) ย่อมระวัง ไม่พูดจา ตรงหน้าผู้อื่นให้เกลียดเหลือเกิน.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งโสโครกพึงรังเกียจในท่ามกลางประชุมชน.

- (๒) ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งควรปิดบังในท่ามกลาง
ประชุมชน.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมพึงใจที่จะรักษาความสะอาด

ภาคสาม

ผู้ดี ย่อมมีสัมมาการะ.

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมนั่งด้วยกิริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่.
(๒) ย่อมไม่ขึ้นหน้าผ่านผู้ใหญ่.
(๓) ย่อมไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่.
(๔) ย่อมแหวกที่หรือให้ที่นั่งอันสมควรแก่ผู้ใหญ่
หรือผู้หญิง.
(๕) ย่อมไม่ทัดหรือคาบบุหรี คาบกลอง และ
สูบให้ควันไปรมผู้อื่น.
(๖) ย่อมเปิดหมวกเมื่อเข้าชายคาบ้านผู้อื่น.
(๗) ย่อมเปิดหมวกในที่เคารพ เช่น โบสถ์
วิหาร ไม่ว่าแห่งศาสนาใด.
(๘) ผู้น้อยย่อมเคารพผู้ใหญ่ก่อน.
(๙) ผู้ชายย่อมเคารพผู้หญิงก่อน.
(๑๐) ผู้ล่าย่อมเป็นผู้เคารพก่อน.

- (๑๑) ผู้เห็นก่อนโดยมากย่อมเคารพก่อน.
- (๑๒) แม้ผู้ใดเคารพตนก่อน ย่อมต้องตอบเขา
ทุกคน ไม่เคยเสีย.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่พูดจาล้อเลียนหลอกลวงผู้ใหญ่.
- (๒) ย่อมไม่กล่าวร้ายถึงญาติมิตรที่รักใคร่
นับถือของผู้ฟังแก่ผู้ฟัง.
- (๓) ย่อมไม่กล่าววาจาอันติเตียนสิ่งเคารพหรือ
ที่เคารพของผู้อื่นแก่ตัวเขา.
- (๔) เมื่อจะขอทำล่วงเกินแก่ผู้ใด ย่อมต้องขอ
อนุญาตตัวเขาก่อน.
- (๕) เมื่อตนทำพลาดพลั้งสิ่งใด แก่บุคคลผู้ใด
ควรออกวาจาขอโทษเสมอ.
- (๖) เมื่อผู้ใดได้แสดงคุณต่อตนอย่างไร ควร
ออกวาจาขอบคุณเขาเสมอ.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมเคารพยำเกรงบิดามารดาและอาจารย์.
- (๒) ย่อมนับถือนอบน้อมต่อผู้ใหญ่.
- (๓) ย่อมมีความอ่อนหวานแก่ผู้น้อย.

กายจรรยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ฝ่าฝืนเวลานิยม คือ ไม่ไปใช้กิริยา
ยืนเมื่อเขานั่งกับพื้น และไม่ไปนั่งกับพื้น
เมื่อเวลาเขาขึ้นเดินกัน.
- (๒) ย่อมไม่ไปนั่งนานเกินสมควรในบ้านของ
ผู้อื่น.
- (๓) ย่อมไม่ทำกิจารื่นเรึงเมื่อเขามีทุกข์.
- (๔) ย่อมไม่ทำกิจาริยาโศกเศร้าเหี่ยวแห้งในที่
ประชุมรื่นเรึง.
- (๕) เมื่อไปสู่ที่ประชุมการรื่นเรึงย่อมช่วย
สนุกชวนให้สมเรือง.
- (๖) เมื่อเป็นเพื่อนเที่ยว ย่อมต้องกลมเกลียว
และร่วมลำบากร่วมสนุก.
- (๗) เมื่อตนเป็นเจ้าของบ้าน ย่อมต้องต้อนรับ
และเชื้อเชิญแขกไม่เพิกเฉย.
- (๘) ย่อมไม่ทำกิจาริยาบึกบึนต่อแขก.
- (๙) ย่อมไม่ให้แขกต้องคอยนานเมื่อเขามาหา.
- (๑๐) ย่อมไม่จ้องดูนาฬิกาในเวลาที่ยังนั่งอยู่.
- (๑๑) ย่อมไม่ใช้กิจาริยาอันนุ้ยไ้หรือกระตือ

กระชาบกับผู้ใด ในเวลาเมื่อตนอยู่เฉพาะหน้าผู้หนึ่ง.

- (๑๒) ย่อมไม่ใช้กิริยาอันโกรธเคือง หรือดูดันผู้คนบ่าวไพร่ต่อหน้าแขก.
- (๑๓) ย่อมไม่จ้องดูบุคคลโดยเพ่งพิศเหลือเกิน.
- (๑๔) ย่อมต้องรับส่งแขกเมื่อไปมา ในระยะอันสมควร.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เที่ยวติเตียนสิ่งของที่เขา ตั้ง แต่งไว้ในบ้านที่ตนไปสู่.
- (๒) ย่อมไม่กล่าวสรรเสริญรูป กาย บุคคลแก่ตัวเขาเอง.
- (๓) ย่อมไม่พูดให้เพื่อนเก้อกระดาก.
- (๔) ย่อมไม่พูดเปรยบเปรยเคาะแคะสตรีกกลางประชุม.
- (๕) ย่อมไม่ก่อนแคะติรูปกายบุคคล.
- (๖) ย่อมไม่ทักถึงการร้ายโดยพลั้งโพล่ง ให้เขาตกใจ.
- (๗) ย่อมไม่ทักถึงสิ่งอันน่าอายน่ากระดากโดยเปิดเผย.

- (๘) ย่อมไม่เอาสิ่งที่น่าจะอายจะกระดากมาเล่าให้แขกฟัง.
- (๙) ย่อมไม่เอาเรื่องที่เข่าพึงซ่อนเร้นมากล่าวให้อับอายหรือเจ็บใจ.
- (๑๐) ย่อมไม่กล่าวถึงการอัปมงคลในเวลามงคล.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมรู้จักเกรงใจคน.

ภาคห้า

ผู้ดี ย่อมเป็นผู้มีสง่า.

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมมีกิริยาอันผึ่งผายของอาจ.
- (๒) จะยืนนั่ง ย่อมอยู่ในลำดับอันสมควร ไม่เป็นผู้แอบหลังคนหรือหลีกเข้ามุม.
- (๓) ย่อมไม่เป็นผู้สะทกสะท้านงงเงินหยุด ๆ ยั้ง ๆ.

วจจริยา คือ

- (๑) ย่อมพูดจาณะฉานชัดถ้อยความ ไม่อุบอปปิน อ้อมแอ้ม.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมมีความรู้จักงามรู้จักดี.
- (๒) ย่อมมีอัชฌาสัยอันกว้างขวาง เข้าใจไหนเข้าได้.

- (๓) ย่อมมีอักษณาสัยเป็นนักแสดง ใครจะพูดหรือเล่นอันใดก็เข้าใจและต่อติด.
- (๔) ย่อมมีความเข้าใจวงวโหวพริบ รู้เท่าถึงการณ์.
- (๕) ย่อมมีใจอันองอาจกล้าหาญ.

ภาคหก
กายจริยา คือ

ผู้ดี ย่อมปฏิบัติการงานดี.

- (๑) ย่อมทำการอยู่ในระเบียบแบบแผน.
- (๒) ย่อมไม่ถ่วงเวลาให้ผู้อื่นคอย.
- (๓) ย่อมไม่ละเลยที่จะตอบจดหมาย.
- (๔) ย่อมไม่ทำการแต่ต่อหน้า.

วจีจริยา คือ

- (๑) พูดสิ่งใดย่อมให้เป็นที่ยึดถือได้.
- (๒) ย่อมไม่รับวาจาคล่อง ๆ โดยมีได้เห็นว่าการจะเป็นได้หรือไม่.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมเป็นผู้รักษาความสัตย์ในเวลา.
- (๒) ย่อมไม่เป็นผู้เกียจคร้าน.
- (๓) ย่อมไม่เข้าใจว่า ผู้ดีทำอะไรด้วยตนไม่ได้.
- (๔) ย่อมไม่เพลิดเพลินจนละเลยให้การเสีย.

- (๕) ย่อมเป็นผู้รักษาความเป็นระเบียบ.
- (๖) ย่อมเป็นผู้อยู่ในบังคับบัญชาเมื่ออยู่ในหน้าที่.
- (๗) ย่อมมีมานะในการงานไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก.
- (๘) ย่อมเป็นผู้ทำอะไรทำจริง.
- (๙) ย่อมไม่เป็นผู้ตั้งตนในที่ผิด.
- (๑๐) ย่อมปรารถนาความดี ต่อการงานที่ทำอยู่เสมอ.

ภาคเจ็ด
กายจริยา คือ

ผู้ดี ย่อมเป็นผู้ใจดี.

- (๑) เมื่อเห็นใครทำผิดพลาดอันน่าก่อกระดาก ย่อมช่วยกลบเกลื่อน หรือทำไม่เห็น.
- (๒) เมื่อเห็นสิ่งของของใครตก หรือจะเสื่อมเสีย ย่อมต้องหยิบยื่นให้หรือบอกให้รู้ตัว.
- (๓) เมื่อเห็นเหตุร้าย หรืออันตรายจะมีแก่ผู้ใด ย่อมต้องรีบช่วย.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เยาะเย้ยถากถางผู้กระทำความผิดพลาด.
- (๒) ย่อมไม่ใช้วาจาอันข่มขี.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่มีใจอันโหดเหี้ยมเกรี้ยวกราดแก่ผู้น้อย.
- (๒) ย่อมเอาใจโอบอ้อมอารีแก่คนอื่น.
- (๓) ย่อมเอาใจช่วยคนเคราะห์ร้าย.
- (๔) ย่อมไม่เป็นผู้ซ้ำเติมคนเสียที.
- (๕) ย่อมไม่เป็นผู้อาฆาตจองเวร.

ภาคแปด กายจริยา คือ

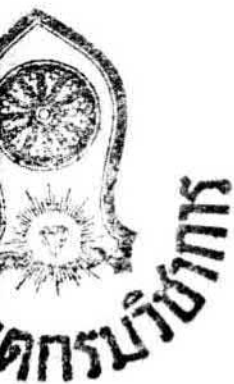
ผู้ดี ย่อมไม่เห็นแต่แก่ตัวถ่ายเดียว.

- (๑) ย่อมไม่พิกหาความสบายก่อนผู้ใหญ่ หรือผู้หญิง.
- (๒) ย่อมไม่เสือกสนแย่งชิง ที่นั่งหรือที่ดูอันใด.
- (๓) ย่อมไม่เที่ยวแย่งผู้หนึ่ง มาจากผู้หนึ่ง ในเมื่อเขาสนทนากัน.
- (๔) เป็นผู้ใหญ่ จะไปมาลุกนั่งย่อมไว้ช่อง ให้ผู้น้อยมีโอกาบบ้าง.
- (๕) ในการเลี้ยงดูย่อมแผ่เผื่อ เชื่อเชิญแก่คนข้างเคียงก่อนตน.
- (๖) ในที่บริโภค ย่อมหยิบยกยื่นส่งสิ่งของแก่ผู้อื่นต่อ ๆ ไป ไม่มุ่งแต่กระทำกิจส่วนตน.

- (๗) ย่อมไม่รวบสามตะกลามสี่กวาดฉวยเอาของที่เขาตั้งไว้เป็นกลาง จนเกินส่วนที่ตนจะได้.
- (๘) ย่อมไม่แสดงความไม่เพียงพอในสิ่งของที่เขาหยิบยกให้.
- (๙) ย่อมไม่นิ่งนอนใจให้เขาออกทรัพย์แทนส่วนตนเสมอ เช่น ในการเลี้ยงดูหรือใช้ค่าเดินทาง เป็นต้น.
- (๑๐) ย่อมไม่ลืมที่จะส่งของ ซึ่งคนอื่นได้ส่งเคราะห์ให้ตนยืม.
- (๑๑) การให้สิ่งของหรือเลี้ยงดู ซึ่งเขาได้กระทำแก่ตน ย่อมต้องตอบแทนเขา.

วจีจรรยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ขอแยกผู้หนึ่งมาจากผู้ใด เพื่อจะพาไปพุดจาความลับกัน.
- (๒) ย่อมไม่สนทนาแต่เรื่องตนถ้อยเดียว จนคนอื่นไม่มีช่องจะสนทนาเรื่องอื่นได้.
- (๓) ย่อมไม่นำธุระตนเข้ากล่าวแทรกในเวลาธุระอื่นของเขาธุลุม.
- (๔) ย่อมไม่กล่าววาจาติเตียนของที่เขาหยิบยกให้ว่าไม่ดีหรือไม่พอ.

มโนจริยา คือ

- ๑๓
- (๕) ย่อมไม่ไต่ถามราคาของที่เขาได้หยิบยกให้แก่ตน.
 - (๖) ย่อมไม่แสดงราคาของที่จะหยิบยกให้แก่ผู้ใดให้ปรากฏ.
 - (๗) ย่อมไม่ใช้วาจาอันโอ้อวดตนและลบหลู่ผู้อื่น.

- (๑) ย่อมไม่มีใจมักได้ เทียวขอของเขาร่ำไป.
- (๒) ย่อมไม่ตั้งใจปรารภนาของรักเพื่อน.
- (๓) ย่อมไม่พึงใจการหยิบยืมข้าวของทองเงินซึ่งกันและกัน.
- (๔) ย่อมไม่หวังแต่จะพึงอาศัยผู้อื่น.
- (๕) ย่อมไม่เป็นผู้เกียยงนอนทอดเทการงานตนให้ผู้อื่น.
- (๖) ย่อมรู้จักคุณผู้อื่นที่ได้ทำแล้วแก่ตน.
- (๗) ย่อมไม่มีใจริษยา.

ภาคเก้า
กายจริยา คือ

ผู้ดี ย่อมรักษาความสุจริตซื่อตรง.

- (๑) ย่อมไม่ละลาบละล้งเข้าห้องเรือนแขกก่อนเจ้าของบ้านเขาเชิญ.

- (๒) ย่อมไม่แลลดสอดสายโดยเพ่งเล็งเข้าไปตามห้องเรือนแขก.
- (๓) ย่อมไม่เที่ยวฉวยโน้नหยิบนี้ของผู้อื่นจนเหลือเกิน รวากับว่าจะค้นหาสิ่งใด.
- (๔) ย่อมไม่เที่ยวขอหรือหยิบฉวยดูจดหมายของผู้อื่นที่เจ้าของไม่มีประสงค์จะให้ดู.
- (๕) ย่อมไม่เที่ยวขอหรือหยิบฉวยดูสมุดพกหรือสมุดจดรายงานบัญชีของผู้อื่น ซึ่งตนไม่มีธุระเกี่ยวข้องเป็นหน้าที่.
- (๖) ย่อมไม่เที่ยวนั่งที่โต๊ะเขียนหนังสือของผู้อื่น.
- (๗) ย่อมไม่เที่ยวเปิดดูหนังสือตามโต๊ะเขียนหนังสือของผู้อื่น.
- (๘) ย่อมไม่แทรกเข้าหมู่ผู้อื่นซึ่งเขาไม่ได้เชื้อเชิญ.
- (๙) ย่อมไม่ลอบแอบฟังคนพูด.
- (๑๐) ย่อมไม่ลอบแอบดูการลับ.
- (๑๑) ถ้าเห็นเขาจะพูดความลับกัน ย่อมต้องหลบตาหรือลีตัว.
- (๑๒) ถ้าจะเข้าห้องเรือนผู้ใด ย่อมต้องเคาะประตูหรือกล่าววาจาให้เขารู้ตัวก่อน.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ชอกแซกโต้เถียงหรือการในบ้านของเขาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตน.
- (๒) ย่อมไม่เที่ยวถามเขาว่า นั้นเขียนหนังสืออะไร
- (๓) ย่อมไม่เที่ยวถามถึงผลประโยชน์ที่เขาหาได้เมื่อตนไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง.
- (๔) ย่อมไม่เอาการในบ้านของผู้ใดมาแสดงในที่แจ้ง.
- (๕) ย่อมไม่เก็บเอาความลับของผู้หนึ่งมาเที่ยวพูดแก่ผู้อื่น.
- (๖) ย่อมไม่กล่าวถึงความชั่วร้าย อันเป็นความลับเฉพาะบุคคลในที่แจ้ง.
- (๗) ย่อมไม่พูดสับปลับกลลอบตลบตะแลง.
- (๘) ย่อมไม่ใช้คำสบถติตปาก.
- (๙) ย่อมไม่ใช้ถ้อยคำมูสา.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เป็นคนต่อหน้าอย่างหนึ่งลับหลังอย่างหนึ่ง.
- (๒) ย่อมเป็นผู้รักษาความไว้วางใจของผู้อื่น.

- (๓) ย่อมไม่แสวงประโยชน์ในทางที่ผิดธรรม.
- (๔) ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในความเที่ยงตรง.

ภาคสิบ
กายจริยา คือ

ผู้ดี ย่อมไม่ประพฤติชั่ว.

- (๑) ย่อมไม่เปื้อนพาลเที่ยวเกะกะระรื้อและกระทำร้ายคน.
- (๒) ย่อมไม่ข่มเหงผู้อ่อนกว่า เช่น เด็กหรือผู้หญิง.
- (๓) ย่อมไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเจ็บอาย เพื่อความสนุกยินดีของตน.
- (๔) ย่อมไม่หาประโยชน์ด้วยอาการที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน.
- (๕) ย่อมไม่เสพสุราจนถึงเมาและติด.
- (๖) ย่อมไม่มัวสุมกับสิ่งอันเลวทราม เช่น กัญชา ยาฝิ่น.
- (๗) ย่อมไม่หมกมุ่นในการพนัน เพื่อจะปรารถนาทรัพย์สิน.
- (๘) ย่อมไม่ถือเอาเป็นของตน ในสิ่งที่เจ้าของไม่ได้อนุญาตให้.
- (๙) ย่อมไม่พึงใจในหญิงที่มีเจ้าของหวงแหน.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เป็นพาลพอใจทะเลาะวิวาท.
- (๒) ย่อมไม่พอใจนินทาว่าร้ายกันและกัน.
- (๓) ย่อมไม่พอใจพูดส่อเสียดยุยง.
- (๔) ย่อมไม่เป็นผู้สอพลอประจบประแจง.
- (๕) ย่อมไม่แข่งขันชักให้ร้ายผู้ใด.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ปองร้ายผู้อื่น.
- (๒) ย่อมไม่คิดทำลายผู้อื่นเพื่อประโยชน์ตน.
- (๓) ย่อมมีความเหนียวรั้งใจตนเอง.
- (๔) ย่อมเป็นผู้มีความละเอียดแก่บาป.

ภาคผนวก

สมบัติของผู้ดี

ผนวก ๑

ผู้ดีย่อมรักษาความเรียบร้อย

คำว่า ผู้ดี หมายถึงบุคคลผู้มีความประพฤติดีทั้งทางกายทางวาจา และทางความคิด คือ ทำดี พูดดี คิดดี

กายจริยา

คำว่า กายจริยา คือ ทำดี เช่น เดินดี ยืนดี นั่งดี นอนดี แยกออกได้ดังนี้

(๑) ผู้ดีย่อมไม่ใช้กิริยาข่มขู่บุคคล เช่น เมื่อเดินเข้าใกล้ใคร ก็หลีกเลี่ยงไปในระยะที่พอเหมาะ ไม่ยกมือยกเท้าให้กระทบใคร ไม่ชี้มือหรือยกมือให้ผ่านใคร หรือข่มขู่ใคร ไม่ว่าเขาจะนั่ง นอน ยืน เดิน ไม่เหยียดเท้าใส่ใคร เมื่อท่านผู้ใหญ่นั่งอยู่ ไม่เดินเฉียดไป ต้องคลานไป หรือเดินก้มหลังไป

(๒) ผู้ดีย่อมไม่อาจเื่อมในที่ต่ำสูง เช่น เมื่อผู้ใหญ่นั่งอยู่จะทำอะไรในที่สูง หรือจะหยิบอะไรในที่สูงกว่าท่าน ต้องขอประทาน

โทษท่านก่อนจึงทำ และทั้งไม่ละลาบละล้งอาจเอื้อมจับต้องของสูง เช่น ศีรษะ หรือหน้าตาใคร ๆ ที่ไม่ใช่ลูกหลานของตน โดยผู้นั้นมิได้อนุญาตให้ทำเป็นอันขาด

(๓) ผู้ด้อย่อมไม่ล่วงเกินถูกต้องผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หยอกกันฐานเพื่อน หมายความว่า การที่จะถูกต้องตัวผู้อื่นนั้น ต้องระมัดระวัง ถ้าเป็นผู้ใหญ่กว่า หรือคนที่มิได้คุ้นเคยอย่างเพื่อนกัน เมื่อจะจับต้องตัวต้องขอประทานโทษก่อนจึงถูกต้องได้

(๔) ผู้ด้อย่อมไม่เสียดสีกระทบกระทั่งกายบุคคล หมายความว่า ตามปรกติร่างกายผู้อื่นนั้นไม่ควรถูกต้อง หากมีความจำเป็นจะต้องเสียดสีกระทบกระทั่ง เช่น ในเวดยานพาหนะ ต้องขอประทานโทษก่อนจึงเสียดสีไปได้ เป็นต้น

(๕) ผู้ด้อย่อมไม่ลุกนั่งเดินเหินให้พรวดพรวดโดนผู้คนหรือสิ่งของแตกเสีย หมายความว่า ขณะที่เรานั่งอยู่ ยืนอยู่ นอนอยู่ก่อนที่จะเคลื่อนที่ไป เช่น จะลุกขึ้นเป็นต้น ต้องนึกก่อนว่าเราจะลุกไป จะไปทางไหน ตรวจดูให้รอบตัวก่อนว่า มีอะไรกีดขวางอยู่บ้าง เมื่อดูรอบคอบแล้วจึงค่อยลุกขึ้นเคลื่อนที่ไป เช่น นั่งอยู่ในโต๊ะเรียน เมื่อนึกก่อนได้เช่นนี้ ก็จะไม่มีความเสี่ยงหรือตึงตังไม่โดนโน่นโดนนี่

(๖) ผู้ด้อย่อมไม่ส่งของให้ผู้อื่น ด้วยกิริยาอันเลือกไสผลักโยน หมายความว่า เมื่อจะส่งของให้ใครต้องถือของหงายมือ

แล้วส่งให้ถึงมือผู้รับ เช่น ตักบาตรพระก็ต้องตักด้วยความสุภาพ
เรียบร้อย เป็นต้น

(๗) ผู้ดีย่อมไม่ผ่านหน้าหรือบังตาผู้อื่น เมื่อเขาดูสิ่งใดอยู่
เว้นแต่เป็นที่เฉพาะไป หมายความว่า เมื่อผู้อื่นกำลังยืนหรือนั่งดู
สิ่งใดอยู่ เมื่อมีความจำเป็นจะต้องผ่านไปควรผ่านไปทางหลังท่าน
ถ้าจำเป็นจะต้องผ่านกลางไป ก็ควรขอประทานโทษเสียก่อนจึงไป

(๘) ผู้ดีย่อมไม่เอื้อคอง เมื่อผู้อื่นทำกิจ หมายความว่า เมื่อ
ผู้อื่นกำลังทำกิจอยู่ เมื่อจะเดินต้องค่อย ๆ เดิน เมื่อจะพูด ต้องค่อย ๆ
พูด เพื่อให้เขาได้ทำโดยปลอดโปร่ง

(๙) ผู้ดีย่อมไม่อึกทักในเวลาประชุมระดับรับฟัง หมายความว่า
ขณะที่ผู้อื่นกำลังฟังอะไรอยู่ เช่น กำลังฟังครูสอน ฟังปาฐกถา
ฟังพระเทศน์ กำลังดูละคร ฟังดนตรี เป็นต้น ต้องไม่พูดไม่คุยกัน
หรือไม่ทำเสียงตึงตัง หรือเคาะโต๊ะเคาะพื้นให้มีเสียงเป็นที่รำคาญ
แก่ผู้อื่น

(๑๐) ผู้ดีย่อมไม่แสดงกิริยาตึงตัง หรือพูดจาอึกทักใน
บ้านแขก หมายความว่า เมื่อไปหาท่านถึงบ้านท่านไม่ควรทำให้
มีเสียงตึงตัง หรือพูดจาส่งเสียงดังผิดปรกติ หรือดุดันขู่वादผู้หนึ่ง
ผู้ใดให้เป็นที่สะเทือนใจ ฯ

วจีจริยา

คำว่า วจีจริยา หมายความว่า การพูดจาให้เรียบร้อย แยกออกได้ดังนี้

(๑) ผู้ดียอมไม่สอดสวนวาทาหรือแย้งชิงพูด หมายความว่า ขณะที่ผู้อื่นกำลังพูดอยู่ ไม่ควรพูดสอดแทรกขึ้นในขณะนั้น ต้องรอให้ท่านพูดจบเสียก่อน หากจำเป็นต้องพูด ก็ต้องให้จบระยะหนึ่งแล้วขอประทานโทษก่อนจึงพูด ไม่ชิงกันพูด ไม่แข่งกันพูด ไม่พูดพร้อมกัน

(๒) ผู้ดียอมไม่พูดด้วยเสียงอันดังเหลือเกิน หมายความว่า เมื่อจะสนทนาปราศรัยกัน ต้องพูดด้วยเสียงตามปกติ พอได้ยินชัดเจน อยู่ใกล้กัน พูดค่อย ๆ ก็ได้ยิน

(๓) ผู้ดียอมไม่ใช้เสียงตวาดหรือพูดจากระโชกกระชาก หมายความว่า เมื่อจะพูดกับใคร ๆ ต้องใช้เสียงตามปกติ พอเหมาะพอควรแก่เรื่องและบุคคล ทำเสียงให้หนักแน่นและเยือกเย็น

(๔) ผู้ดียอมไม่ใช้วาจาอันหักหาญถึงตัน หมายความว่า เมื่อได้ฟังผู้อื่นพูดคลาดเคลื่อนปรารภนาจะคัดค้านก็ควรขอโทษก่อนจึงพูดคัดค้าน หรือเมื่อจะให้ผู้ใดกระทำการสิ่งใดก็ไม่ควรพูดจาหักหาญถึงตันเอาแต่ใจตนเป็นประมาณ ควรชี้แจงอย่างมีเหตุผลให้เขาเชื่อและกระทำตาม

(๕) ผู้คีย่อมไม่ใช้ถ้อยคำอันหยาบคาย หมายความว่า ไม่ว่าจะพูดกับใคร ในเวลาใด ในสถานที่ใด ด้วยเรื่องอะไร ต้องพูดให้น้ำเสียงสุภาพ นุ่มนวล อ่อนหวาน จับใจ สบายหูผู้ฟัง

มโนจริยา

คำว่า มโนจริยา หมายความว่า การคิดนึกในทางที่ดี แยกออกได้ดังนี้

(๑) ผู้คีย่อมไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านกำเริบหยิ่งโง่ หมายความว่า ต้องทำใจให้ติดอยู่ในการงานที่กำลังทำอยู่ มุ่งทำงานให้สำเร็จเสร็จสิ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป ไม่ทำรวนเรจับจด คิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ เห็นดีเห็นชอบเพียงชั่วครู่ชั่วยณะ หรือเมื่อได้ทำงานอะไรทำสำเร็จแม้แต่เพียงเล็กน้อยก็ทำหยิ่งโง่ นึกว่าไม่มีใครสู้ได้ ต้องสะกดอกสะกดใจ มุ่งทำงานที่กำลังทำอยู่นั้นให้สำเร็จเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น เรียนอยู่ในชั้นใดก็มุ่งให้ได้ความรู้สมชั้นที่เรียน เรียนอยู่ในชั่วโมงใดก็ตั้งใจเรียนให้ได้ความรู้ในชั่วโมงนั้น ไม่เอางานของชั่วโมงหนึ่งไปทำในชั่วโมงอื่น ไม่เอางานของวันหนึ่งไปทำในอีกวันหนึ่ง ทำงานให้เสร็จเป็นระยะ ๆ ตามที่มีอยู่ ตั้งใจแน่วแน่งในการงานนั้น ๆ

(๒) ผู้คีย่อมไม่บันกาลโทสะให้เสียกิริยา หมายความว่า ต้องไม่แสดงความเดือดดาล ชุนเฉียวพลุ่งพล่านด้วยอำนาจโทสะ ตามปรกติเราอยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะ เป็นครอบครัว เป็นบ้าน

เป็นเมือง คนที่อยู่รวมกันเช่นนี้ ก็ต้องมีกระทบกระทั่งกันบ้าง เป็นธรรมดา ไม่มากก็น้อย เข้าทำนองที่ว่า ลิ่นกับพินยอมกระทบกัน บ้างเป็นธรรมดา เมื่อเป็นเช่นนี้เราก็ต้องอดทน เมื่อได้ประสบ อารมณ์ที่ไม่พอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เมื่อถูกเขาด่าว่าเสียดสี ก่อนที่จะตอบต้องคิดเสียก่อน โบราณท่านสอนว่า ให้นับสิบเสียก่อน จึงค่อยตอบ นี่ก็เป็นเครื่องเตือนใจได้ดี.

ผนวก ๒

ผู้ด้อยไม่ทำอุจาดลามก

กายจรรยา

ในข้อนี้หมายถึงการแสดงอาการที่กระทำด้วยกายในทางที่เสียหาย ซึ่งผู้ดีไม่ควรทำไม่ว่าในที่ใด ๆ ทั้งสิ้น แยกออกได้ดังนี้

(๑) ผู้ด้อยมิใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวอันสะอาดและแต่งโดยเรียบร้อย หมายความว่า เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มนั้นจะเป็นชนิดใดก็ตาม ต้องระวังไม่ให้เหม็นสาบ จนเข้าใกล้ใครก็เป็นที่น่ารังเกียจของคนทั้งหลาย การแต่งตัวก็ต้องนุ่งห่มให้สมส่วน เป็นนักเรียนก็ต้องแต่งอย่างนักเรียน เป็นเด็กก็ต้องแต่งอย่างเด็ก ไปงานอะไรก็ต้องแต่งให้เหมาะแก่งานนั้น ไม่ปล่อยให้มัวไร่น่ารังเกียจ เช่น เปราะเปื้อนสกปรกโสรม หรือผิดระเบียบ ต้องแต่งตัวให้เรียบร้อยตามโอกาสนั้น ๆ

(๒) ผู้ด้อยไม่แต่งตัวในที่แจ้ง หมายความว่า การแต่งตัวนั้น มีความจำเป็นจะต้องเปลือยกายบางส่วน เช่น ก่อนสวมเสื้อต้องเปลือยกายส่วนนั้น แล้วผลัดของเก่าออกเอาของใหม่แทน ในเวลาเช่นนี้ควรทำในที่มิดชิดปิดบัง เพื่อมิให้เป็นที่ยูจาดตาของคนทั้งหลาย เสร็จเรียบร้อยแล้วจึงออกสู่ที่แจ้ง

(๓) ผู้ดียอมไม่จิ้มควักล้างและแกะเการ่างภายในที่ประชุมชน หมายความว่า ขณะที่อยู่ในที่ประชุมชน ไม่จิ้มฟันในโต๊ะอาหาร ไม่แปรงฟันในโต๊ะอาหาร ไม่ควักล้างภายในเครื่องแต่งตัวตาม ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่ง ไม่แกะแกะหรือเการ่างกายส่วนใดส่วนหนึ่ง หากมีความจำเป็นก็พึงปลีกตัวออกจากที่ประชุมนั้นก่อนจึงทำ

(๔) ผู้ดียอมไม่กระทำการที่ควรจะทำในที่ลับในที่แจ้ง หมายความว่า กิริยาอาการบางอย่างซึ่งควรจะทำในที่ลับ ก็ต้อง ทำในที่ลับ อย่าไปทำในที่แจ้ง อาจกลายเป็นลามกอนาจารก็ได้ แม้มีความจำเป็นก็ควรหาทางหลีกเลี่ยงเท่าที่สามารถจะทำได้ เช่น การถ่ายอุจจาระ หรือปัสสาวะ เป็นต้น ซึ่งเป็นการที่ต้อง ต้องทำในที่ลับ ก็ควรทำในที่ลับ เมื่อมีความจำเป็นแต่หาห้องลับไม่ได้ ก็ควรหาที่กำบังคน เพื่อมิให้เป็นการดูจาดตาของผู้พบเห็น ดังนี้ เป็นต้น แม้การอย่างอื่นก็โดยทำนองนี้

(๕) ผู้ดียอมไม่หาวเรอให้ปรากฏในที่ประชุมชน หมายความว่า อาการที่หาวเรอนั้นเป็นการแสดงออกตามธรรมชาติ แต่เพราะเหตุที่การหาวเรอนั้นต้องอ้าปาก ปากเปิดมองเห็นอวัยวะ ภายในปาก ขณะที่อยู่ในที่ประชุมแสดงอาการอย่างนั้น ก็ทำให้ ผู้ที่เห็นเกิดความสะอิดสะเอียน เหตุนี้จึงควรต้องระมัดระวังไว้เสมอ หากอาการเช่นนั้นจะมีขึ้น ก็ควรใช้ผ้าเช็ดหน้าปิดปากไว้ก่อน หรือปลีกตัวออกจากหมู่ชั่วขณะหนึ่ง ยิ่งในขณะที่กำลังรับประทานอาหารด้วยแล้วยิ่งจำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

(๖) ผู้ดียอมไม่จามด้วยเสียงอันทังและโดยไม่ป้องกำบัง หมายความว่า การไอจามเป็นอาการอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นแก่คนทั่วไป เมื่อจะไอหรือจาม ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใด ๆ ต้องพยายามให้เสียงไอจามนั้นเบาที่สุดที่จะเบาได้ และต้องใช้ผ้าเช็ดหน้าป้องปิดปากไว้ให้ทันทั่วทั้งที่ ถ้าสามารถจะเอาผ้านั้นชุบน้ำระเหยอย่างใดอย่างหนึ่งได้ก็ยิ่งดีมาก ทั้งนี้เพื่อป้องกันการกระจายของโรค หรือป้องกันมิให้ฝอยน้ำลายกระเซ็นออกไปถูกต้องใครหรือของสิ่งใดได้

(๗) ผู้ดียอมไม่บ้วนปากด้วยเสียงอันทังหรือให้ประอะเปื้อนเป็นที่รังเกียจ หมายความว่า ตามปกติน้ำลายไม่ควรบ้วนไม่ว่าในที่ใด ๆ เว้นแต่เมื่อถึงคราวจำเป็น ก็ไม่ควรให้มีเสียงถ่มซากเลยเป็นอันขาด แม้ที่บ้วนแล้ว ก็ต้องดูว่าควรหรือไม่ควร ถ้าอยู่ในรถในเรือโดยสาร ไม่ควรบ้วนหรือถ่มทางหน้าต่าง แม้อยู่ในบ้านเรือนก็ไม่ควรบ้วนหรือถ่มทางหน้าต่าง หากไม่มีที่บ้วนโดยเฉพาะ ก็ควรใช้กระดาษหรือผ้าซับไว้เฉพาะตน แม้มีที่บ้วนที่ถ่มโดยเฉพาะ ก็ต้องทำให้มิดชิดเพื่อมิให้เป็นการแพร่เชื้อน้ำลายเช่นนั้น

(๘) ผู้ดียอมไม่ถูกลนเลอะเทอะมูมมามในการบริโภค หมายความว่า ในการบริโภคอาหารนั้น ต้องการความสะอาดมาก หากมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เห็นเป็นสิ่งสกปรกมีอยู่แล้วก็ทำให้รับประทานอาหารไม่ได้ เป็นต้นว่าไม่ควรรีบดักแบ่งอย่างถูกลน ไม่ควรดักเลอะเทอะออกขอบจานของกลางหรือหกราด ส่วนในงานตนเองก็ไม่ควรดักมากเกินไป และไม่ควรดักสุ่ม ๆ ปนชนิดกัน จะรับประทาน

ก็ไม่คำโตจนเกินไป และไม่ควรมีเสียง เช่น เคี้ยวดังหรือชดน้ำดัง
ไม่ควรพุดคุยเวลาอาหารอยู่ในปาก

(๘) ผู้ดีย่อมไม่ถูกต้องหรือหยิบยื่นสิ่งที่ผู้อื่นจะบริโภค
ด้วยมือตน หมายความว่า ขณะที่กำลังรับประทานอาหารอยู่นั้น
เมื่อจะหยิบอาหารสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ผลไม้หรือผักหรือของอื่น
ส่งให้ผู้อื่น ไม่ควรจับต้องสิ่งนั้นด้วยมือ ควรใช้ช้อนหรือส้อมกลาง
ที่มีอยู่ยื่นส่งให้ หรือหยิบทั้งภาชนะส่งให้ ทั้งนี้เพื่อกันความสกปรก
อันอาจมีได้

(๑๐) ผู้ดีย่อมไม่ล่วงล้ำข้ามหยิบของบริโภคผ่านหน้าผู้อื่น
ซึ่งควรขอโทษและขอให้เขาส่งได้ หมายความว่า ขณะที่กำลัง
บริโภคร่วมกันอยู่นั้น จะต้องการของสิ่งใด ไม่ควรหยิบยกข้าม
หรือผ่านหน้าผู้อื่น หากมีความจำเป็นจะต้องหยิบยกจริง ๆ ก็
ควรขอประทานโทษเขาแล้วขอให้เขาช่วยหยิบส่งให้ก็จะน่าดูขึ้น
แต่ระเบียบในโต๊ะอาหารที่ถูกต้องนั้นควรบอกให้ผู้รับใช้หยิบส่งให้

(๑๑) ผู้ดีย่อมไม่ละลาบละล้งเอาของผู้อื่นมาใช้ในการบริโภค
เช่น ถ้วยน้ำ และผ้าเช็ดมือ เป็นต้น หมายความว่า ในการรับประทาน
อาหารนั้น มีของที่ใช้ร่วมกันก็มี มีของที่ใช้เฉพาะคนก็มี เช่น ภาชนะ
ใส่อาหารกลางรวมกัน แต่เครื่องใช้เฉพาะตนคือ ช้อนส้อม ถ้วยน้ำ
ผ้าเช็ดมือ ของที่ใช้เฉพาะเช่นนี้ ต้องระมัดระวังอย่าละลาบละล้ง
ไปใช้ของผู้อื่นเข้า เพราะของเหล่านี้เป็นของประจำเฉพาะตัว
ของแต่ละคนจึงไม่ควรใช้ปะปนกัน

(๑๒) ผู้ดีย่อมไม่เอาเครื่องใช้ของตน เช่น ช้อนส้อมไป
 ตักสิ่งบริโภคนึ่งเป็นของกลาง หมายความว่า ในการรับประทาน
 อาหารร่วมกันหลาย ๆ คนนั้น เขาแยกของใช้ไว้เป็นของเฉพาะตัวก็มี
 เป็นของใช้ร่วมกันก็มี ถ้าว่าถึงช้อนส้อมแล้วเขามีเฉพาะตัวทีเดียว
 และเขามีช้อนกลางประจำไว้ตามภาชนะอาหารนั้น ๆ ในการนั้น
 ต้องใช้ช้อนกลางร่วมกันคือใช้ช้อนกลางแบ่งอาหารจากชามกลางมา
 ไม่ควรใช้ช้อนส้อมของตนไปตักอาหารแบ่งมาใส่ภาชนะของตน
 ทั้งนี้ก็เพื่อกันความสกปรกอันมิได้เพราะทำเช่นนั้น

(๑๓) ผู้ดีย่อมระวัง ไม่พูดจาตรงหน้าผู้อื่นให้ใกล้ชิดเหลือเกิน
 หมายความว่า ในการพูดจาสนทนาปราศรัยกันตามปรกตินั้น
 ควรใช้เสียงพอเหมาะ ไม่ดังเกินไป ไม่เบาเกินไป และในการพูด
 นั้นก็ไม่ควรยื่นหน้ายื่นตาเข้าไปพูดจนใกล้ชิดกันนัก เพราะอาจ
 ได้กลิ่นลมปาก ซึ่งอาจเหม็นจนผู้อื่นเหลือทนก็ได้ หรือมีฉะนั้น
 ฝอยน้ำลายอาจกระเซ็นเข้าหากันก็ได้ เพราะฉะนั้น จึงควรอยู่ใน
 ที่เหมาะและไม่ตรงหน้าใกล้ชิดจนเกินพอดี ทั้งนี้เพื่อกันความเบื้อหน่าย
 ของกันและกัน เพื่อกันความรังเกียจกันและกัน อันอาจมิได้ เพราะ
 เหตุที่แสดงกิริยาเช่นนั้น

วจีจรรยา

ข้อนี้หมายถึงการไม่พูดคำลามกหรือพูดถึงสิ่งอันลามกใน
 ที่ประชุมชน หรือในขณะที่กำลังรับประทานอาหาร แยกออกได้
 ดังนี้

(๑) ผู้ดีย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งโสโครกพึงรังเกียจในท่ามกลางประชุมชน หมายความว่า การกล่าวถ้อยคำใด ๆ ซึ่งเป็นการพูดถึงสิ่งโสโครกต่าง ๆ เช่น ขอน้ำของเหม็น หรือพูดถึงสิ่งสกปรกต่าง ๆ ในที่ประชุมชน ไม่เป็นการสมควรแท้ ความจริงการพูดคำเช่นนั้นไม่ว่าในที่ใด ๆ ในเวลาใด ๆ กับบุคคลใด ๆ ย่อมไม่เป็นมงคลแก่ปากของตนเลยเพราะอย่างนี้จึงต้องพูดแต่สิ่งที่ดีงาม ในที่ทุกสถานและในกาลทุกเมื่อ

(๒) ผู้ดีย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งที่ควรปิดบังในท่ามกลางประชุมชน หมายความว่า สิ่งที่ควรปิดบังนั้นได้แก่สิ่งที่ควรละอาย หรือเรื่องที่เปิดเผยให้คนอื่นรู้จะเกิดความเสียหายแก่ตน แก่หมู่หรือแก่ชาติบ้านเมือง จึงไม่นำมาพูดในท่ามกลางประชุมชน เพราะเป็นเรื่องที่ควรสงวนไว้พูดเฉพาะแก่บุคคลที่จะไม่เป็นภัยอันตรายแก่ตนและใคร

มโนจริยา

ข้อนี้หมายถึงความคิดเห็นแต่ในความบริสุทธิ์สะอาดอันมีอยู่ในใจของเรา เราควรตั้งความคิดเห็นนั้นในทางที่ชอบที่ควรคือ

(๑) ผู้ดีย่อมพึงใจที่จะรักษาความสะอาด หมายความว่า ความสะอาดมีอยู่ ๓ ทาง คือสะอาดกาย สะอาดวาจา และสะอาดใจ ถ้าวางประเภทอย่างนี้ หมายถึงความดีงามหรือความไม่ทุจริต

ทางกาย วาจา และใจ อีกอย่างหนึ่งความสะอาดแบ่งได้เป็น ๒ ทาง คือ สะอาดภายนอก ได้แก่ ความสะอาดของร่างกาย เครื่องใช้ บ้านเรือน และความเป็นอยู่ กับสะอาดภายใน ได้แก่ ความสะอาดในจิตใจ ที่ว่าผู้ดียอมฟังใจจะรักษาความสะอาดนั้น แสดงว่าความสะอาดกายวาจาและใจก็ตาม ความสะอาดภายนอกและภายในก็ตาม จะมีขึ้นได้ก็ด้วยความรู้ความเข้าใจ และเจตนาหรือความพึงพอใจ จะให้มีขึ้น ผู้ดีจึงควรศึกษาให้รู้เรื่องความสะอาดและตั้งใจรักษาความสะอาดในทุกวิถีทาง

ผนวก ๓

ผู้ดีย่อมมีสัมมาคารวะ

ข้อนี้หมายความว่า กิริยาอาการที่แสดงออกของบุคคลที่เป็นผู้ดีนั้น ย่อมแสดงออกแต่ในทางสุภาพเรียบร้อยน่าดูน่าชมเท่านั้น กิริยาอาการนี้ก็เป็นสำคัญอีกอย่างหนึ่ง โบราณท่านกล่าวไว้ว่า กิริยาส่อชาติ มารยาทส่อสกุล เพราะฉะนั้นการแสดงกิริยาอาการที่สุภาพอ่อนโยนงดงาม จึงเป็นการสมควรที่ทุกคนควรทำอย่างยิ่ง ท่านแบ่งไว้ดังนี้

กายจรรยา

หมายถึงการแสดงสัมมาคารวะทางกาย

(๑) ผู้ดีย่อมนั่งด้วยกิริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ หมายความว่า เมื่ออยู่กับผู้ใหญ่ต้องรู้ที่นั่งของตน ว่าตนควรจะนั่ง ณ ที่แห่งใด และควรจะนั่งอย่างไร เช่น ผู้ใหญ่อยู่กับพื้นก็ควรนั่งกับพื้น และควรนั่งพับเพียบ ในระยะห่างพอควรแก่สถานที่และฐานะที่ทำ ถ้าท่านนั่งเก้าอี้และท่านอนุญาตให้เรา นั่งเก้าอี้ด้วยก็ควรนั่ง แต่ไม่ควรนั่งไขว่ขาหรือกระดิกเท้าตามชอบใจ ควรนั่งด้วยท่าทางที่สุภาพเรียบร้อย ควรแก่สถานที่และภาวะของตน

(๒) ผู้ดีย่อมไม่ขึ้นหน้าผ่านผู้ใหญ่ หมายความว่า เมื่อเดินไปกับผู้ใหญ่ ต้องเดินตามหลังท่าน และไปในระยะไม่ห่างนัก

ไม่ชิดนัก เพราะถ้าเดินห่างนัก พุดไม่ค่อยได้ยิน ถ้าเดินชิดนัก จะสะดุดสั้นท่าน ต้องเดินในระยะพอสมควรที่จะพุดจะถามได้ยิน สะดวก และต้องไม่เดินแซงขึ้นหน้าผู้ใหญ่ หากไม่ได้เดินร่วมไปกับท่าน เมื่อท่านเดินมา มีความจำเป็นจะต้องผ่าน ก็ไม่ควรเดินผ่านหน้าท่าน ควรหาทางที่จะผ่านไปทางหลังท่าน จึงดูสุภาพดี

(๓) ผู้ดีย่อมไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่ หมายความว่าขณะที่อยู่ใกล้ผู้ใหญ่ ไม่ว่าในที่เช่นใด ต้องไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่ ต้องหันหน้าเข้าหาท่าน จึงดูเรียบร้อยดี

(๔) ผู้ดีย่อมแหวกที่หรือให้ที่นั่งอันสมควรแก่ผู้ใหญ่ หรือผู้หญิง หมายความว่า ขณะที่เรานั่งหรือยืนอยู่ที่ใด ๆ ก็ตาม เช่น ในที่ชุมนุม หรือในรถโดยสาร เมื่อมีผู้ใหญ่คือผู้สูงอายุ คือคนชรา หรือผู้หญิงขึ้นมาภายหลัง ต้องให้ที่นั่งแก่คนเหล่านั้นตามสมควร แต่ถ้าเป็นผู้ที่อยู่ในวัยที่เสมอกัน ตามปกติไม่ต้องให้ที่นั่ง แต่ถ้าคนเหล่านั้นอุ้มเด็กมา หรือมีครรภ์หรือมีของหนักติดมือมา ก็ต้องลุกให้ตามควร อย่างนี้จึงดูสุภาพดี

(๕) ผู้ดีย่อมไม่ทัดหรือคาบบุหรี่ คาบกล้อง และสูบให้ควันไปรมผู้อื่น หมายความว่า เมื่อเราเข้าไปหาผู้ใหญ่หรือเดินทางไปกับผู้ใหญ่ หรืออยู่ร่วมกับผู้ใหญ่ เราไม่ควรเอาบุหรี่ยามาทัดหู แม้ของอื่นก็ไม่สมควร เมื่อจะสูบบุหรี่ก็ไม่ควรคาบกล้องต่อหน้าผู้ใหญ่ อีกอย่างหนึ่งในที่ชุมนุม จะเป็นในที่ประชุมกันก็ตาม อยู่ใน

รถก็ตาม ไม่ควรสับสนบุรีทีเดียว ถ้ามีความจำเป็น ก็ควรอยู่ได้ลม และเบื้องหลังท่าน อย่างนี้จึงสุภาพดี

(๖) ผู้ที่ย่อมเปิดหมวกเมื่อเข้าหาคนในบ้านผู้อื่น หมายความว่า เมื่อจะเข้าเขตของท่านผู้ใด ต้องแสดงความเคารพต่อเจ้าของเขต นั้น ๆ จึงเป็นการสมควรทีเดียวที่จะต้องเปิดหมวกออก

(๗) ผู้ที่ย่อมเปิดหมวกในที่เคารพ เช่น โบสถ์ วิหาร ไม่ว่า แห่งศาสนาใด หมายความว่า ตามธรรมเนียมเราที่มีความเชื่อถือ ในลัทธินิยมต่าง ๆ กัน แล้วแต่ความสมัครใจของตน เป็นเสรีภาพ อย่างหนึ่งในการนับถือศาสนา ในลัทธินิยมเหล่านั้น ย่อมมีสิ่งที่เคารพ นับถือของผู้เชื่อถือจะได้ยึดถือเป็นหลักใจ เป็นที่รวมของคนทั้งหลาย จึงมีสถานที่กลางขึ้น เรียกทั่วไปในภาษาไทยว่าวัดบ้าง ศาลเจ้าบ้าง หรือเรียกอนุโลมเพื่อให้เข้าใจกันได้ว่า โบสถ์บ้าง วิหารบ้าง สุเหร่า บ้าง ตามที่หมายรู้กัน สถานที่เหล่านี้เราเรียกกันออกไปอีก เช่น ปุชนิยสถานบ้าง เจดียสถานบ้าง ตามถนัดที่จะหมายรู้กันได้ เมื่อ รวมลงแล้วสถานที่เหล่านี้ก็เป็นที่ยเคารพอย่างสูงสุดของผู้นับถือ ลัทธินิยมนั้น ๆ การเข้าไปในเขตบริเวณสถานที่เช่นนั้นแม้เราจะนับถือ หรือไม่ก็ตาม เราต้องแสดงความเคารพต่อสถานที่เหล่านั้นเช่นเดียวกับ สถานที่ซึ่งตนเคารพนับถือ การแสดงความเคารพนั้นมีหลายวิธี ถ้าสวมรองเท้า เมื่อจะเข้าไปในเขตนั้น ต้องถอดรองเท้า ถ้าสวม หมวกต้องเปิดหมวก ถ้ากางร่มต้องลดร่ม แต่เรื่องการถอดรองเท้า นี้ ถ้าสวมตามเครื่องแบบมีข้อบังคับว่าถอดไม่ได้ ถอดเป็นการแสดง

ความไม่เคารพ เช่นนี้ไม่ต้องถอดรองเท้าก็ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อจะเข้าไปในสถานที่เคารพทุกแห่งควรแสดงความเคารพก่อนเข้าไป

(๔) ผู้น้อยยอมเคารพผู้ใหญ่ก่อน หมายความว่าในการแสดงความเคารพต่อกันและกันนั้น ตามปกติผู้น้อยต้องเคารพผู้ใหญ่ก่อน แล้วผู้ใหญ่จึงรับเคารพภายหลัง เช่น เมื่อพบกัน ผู้น้อยต้องแสดงความเคารพผู้ใหญ่ เช่น ไหว้ก่อนแล้วผู้ใหญ่จึงรับไหว้ภายหลัง ข้อนี้หากอยู่ในเครื่องแบบอย่างไรในที่เช่นใด ต้องทำให้เหมาะแก่กาลเทศะ

(๕) ผู้ชายยอมเคารพผู้หญิงก่อน หมายความว่าเมื่อชายหญิงได้พบกันในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ตามปกติผู้ชายต้องเคารพผู้หญิงก่อน จึงจะนับว่าเป็นมรรยาทที่ดี ทั้งนี้หมายถึงสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษโดยทั่วไป มิใช่แก่พ่อแม่พี่ป้าน้าอาป้าตายายครูบาอาจารย์ ซึ่งต้องเคารพกันฐานญาติอยู่แล้ว

(๑๐) ผู้ล่าย่อมเป็นผู้เคารพก่อน หมายความว่าแขกผู้ไปถึงถิ่นของท่านผู้ใด ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นบุคคลประเภทใด เมื่อจะลากลับฝ่ายผู้เป็นแขกต้องแสดงคารวะต่อเจ้าถิ่นโดยสถานใดสถานหนึ่งตามควรแก่ภาวะของตน ถ้าแขกเป็นผู้น้อยกว่า ก็ทำตามภาวะของผู้น้อย ถ้าแขกเป็นผู้ใหญ่กว่าก็ทำตามภาวะของผู้ใหญ่

(๑๑) ผู้เห็นก่อนโดยมากยอมเคารพก่อน หมายความว่าในการพบปะกันในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ในงานชุมนุม ในการพบปะกันในที่เช่นนั้น ตามปกติผู้ที่เห็นควรแสดงความเคารพก่อน โดยควรแก่

ภาวะของตน เช่น ทักก่อน หรือแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง
ให้เห็นว่ามีไมตรีกัน

(๑๒) ผู้ใดเคารพตนก่อน ควรตอบเขาทุกคน ไม่เฉยเสีย
หมายความว่า ในการแสดงความเคารพต่อกันและกันนั้น ตามปกติ
ย่อมถือหลักว่า ผู้ใหญ่ย่อมได้ไหว้ตอบ ผู้เคารพย่อมได้เคารพตอบ
โดยหลักนี้เมื่อมีผู้ใดมาแสดงความเคารพต่อเรา เราต้องแสดง
ความเคารพตอบทันที ตามประเพณีไทย ผู้น้อยต้องแสดง
ก่อน เช่น ไหว้ก่อน เป็นต้น เป็นผู้ใหญ่ว่ายกมือขึ้นไหว้ตอบผู้น้อย
แต่การรับไหว้นี้จะยกสูงต่ำเพียงไรย่อมแล้วแต่ภาวะอันควร แต่
บางทีอาจก้มศีรษะน้อมรับแทนก็ได้ ส่วนธรรมเนียมตะวันตก
เช่น จับมือ ผู้ใหญ่ต้องให้มือก่อน แล้วผู้น้อยจึงจับ เป็นผู้น้อยจะยื่นมือ
ให้ผู้ใหญ่เป็นการไม่สมควร

วชิจริยา

การแสดงสัมมาคารวะทางวาจา

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่พูดจาล้อเลียนหลอกลวงผู้ใหญ่ หมายความว่า
ตามปกติผู้น้อยย่อมต้องเคารพผู้ใหญ่อยู่ทุกโอกาสแล้ว การพูดจา
ปราศรัยกับผู้ใหญ่ก็ต้องพูดเรียบร้อยเป็นสัมมาคารวะ ต้องไม่พูดจา
ล้อเลียนหรือหลอกลวงท่าน เพราะการทำเช่นนั้นเป็นการตีเสมอท่าน
ดังนั้นผู้ใดจึงต้องพูดจาปราศรัยกับผู้ใหญ่ด้วยสัมมาคารวะเสมอ

(๒) ผู้ดีย่อมไม่กล่าวร้ายถึงญาติมิตรที่รักใคร่นับถือของผู้ฟังแก่ผู้ฟัง หมายความว่า เราพูดกับใครเราไม่ควรพูดถึงญาติมิตรที่ผู้พูดอยู่กับเรานั้นรักใคร่นับถือกันในทางเสียหาย คือไม่นินทาเพื่อนฝูง หรือญาติพี่น้องของผู้ที่พูดอยู่ด้วยให้ผู้นั้นฟัง เช่น เราพูดกับนายแดง เราไม่ควรว่าเพื่อนหรือญาติของนายแดง เป็นต้น โดยปรกติแล้ว เราไม่ควรพูดถึงใคร ๆ ในทางที่เสื่อมเสีย ควรพูดถึงแต่ในทางที่ดีเท่านั้น

(๓) ผู้ดีย่อมไม่กล่าววาจาติเตียนสิ่งเคารพ หรือที่เคารพ ของผู้อื่นแก่ตัวเขา หมายความว่า สิ่งเคารพได้แก่ เจตียสถาน หรือศาสนา ที่เคารพได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือครูบาอาจารย์ ในการสนทนาปราศรัยกันนั้น เมื่อรู้ว่าผู้หนึ่งถือลัทธิต่างกัน เราไม่ควรพูดจาติเตียนสิ่งเคารพของเขา หรือไม่ควรกล่าวติเตียน พ่อแม่หรือครูบาอาจารย์ของเขา เช่น เราถือพุทธ เพื่อนเราถือคริสต์ เราไม่ควรติเตียนพระเยซูให้เพื่อนเราฟัง หรือเราพูดกับนายดำ เราไม่ควรติเตียนพ่อนายดำดังนี้ เป็นต้น นี่เป็นเรื่องของจิตใจ ไม่ควรกระทบน้ำใจกัน

(๔) ผู้ดีเมื่อจะขอทำล่วงเกินแก่ผู้ใด ย่อมต้องขออนุญาต ตัวเขาก่อน หมายความว่า เมื่อเรามีความจำเป็นจะต้องล่วงเกินผู้อื่น เช่น เราเห็นผงหรือตัวแมลงติดอยู่บนศีรษะของผู้อื่น เรามีความปรารถนาจะช่วยหยิบผงหรือตัวแมลงนั้นออก ก่อนที่เราจะทำ เราควรขอโทษเขาเสียก่อนแล้วจึงหยิบออก หรือเมื่อจะพูดถึงเรื่อง

ของเขา ก็ต้องขอโทษเขาก่อนจึงควรพูด หรือแม้การอย่างอื่นก็ทำนองเดียวกัน โดยที่สุดแม้จะฟ้องใครยังต้องบอกให้ผู้ถูกฟ้องทราบก่อน ทำอย่างนี้จึงเป็นการสมควร

(๕) ผู้ใดเมื่อตนทำพลาดพลั้งสิ่งใด แก่บุคคลผู้ใด ควรออกวาจาขอโทษเสมอ หมายความว่า เมื่อเราต้องอยู่ร่วมกับคนหมู่มากเราอาจกระทบมือกระทบเท้ากันได้บ้าง เมื่อพลาดพลั้งไปเช่นนั้นก็ต้องกล่าวคำขอโทษทุกครั้ง จึงจะเป็นการสมควร

(๖) ผู้ใดเมื่อผู้ใดได้แสดงคุณต่อคนอย่างไร ควรออกวาจาขอบคุณเขาเสมอ หมายความว่า เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดช่วยเหลือเราด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ในทางที่ดีนั้น เราต้องกล่าวคำขอบคุณท่าน เช่น เขาให้ที่นั่งเรา เขาให้ทางเราหรือเขาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เราอย่างไร เราต้องกล่าวคำขอบคุณเขาทุกครั้ง จึงจะเป็นการสมควร

มโนจริยา

หมายถึงการแสดงควมมีน้ำใจอันดีงามเป็นสัมมาคารวะ

(๑) ผู้ที่ย่อมเคารพยำเกรงบิดามารดาและอาจารย์ หมายความว่า บุคคลผู้สร้างชีวิตของเรา เท่าที่เราเกิดมาครั้งนี้ ก็มีเพียงสองคนเท่านั้น ท่านทั้งสองคือ พ่อกับแม่นี้เป็นผู้มีความรักเราจริง เป็นผู้สร้างชีวิตและร่างกายเราโดยแท้ ถัดจากนั้น ก็มีบุคคลที่มีคุณควรเคารพ คือ ครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์เป็นผู้สร้างชีวิตเราในฝ่ายวิชาความรู้ วิชาความรู้ที่มีอยู่ในตัวเรานี้ ตั้งแต่นแต่อ่านเขียนได้

คิดเลขได้ ตลอดถึงวิชาทำมาหากินได้นี้ ก็เพราะครูบาอาจารย์
บุคคลเหล่านี้ เราต้องเคารพยำเกรง ไม่ว่าในที่ใด ๆ ไม่ว่าในเวลาใด ๆ
ไม่ว่าในเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าท่านผู้นั้นจะอยู่ในภาวะอย่างไรก็ตาม
เรามีทางเดียวที่จะพึงปฏิบัติต่อท่าน คือมีความเคารพยำเกรงใน
ท่านเท่านั้น อย่างนี้จึงสมควร

(๒) ผู้ดียอมนับถือนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ หมายความว่า
ผู้ใหญ่คือบุคคลผู้มีความเจริญกว่าเรา กำหนดได้เป็น ๓ คือ ๑.
เจริญโดยชาติ หมายความว่า เกิดในสกุลที่ประชาชนยกย่องนับถือ
ว่าสูงศักดิ์ เช่น ตระกูลกษัตริย์ บุคคลที่เกิดในตระกูลเช่นนี้ เช่น
เจ้าฟ้า หรือเจ้านายชั้นรองลงมาก็ดี แม้ทรงมีอายุน้อยกว่าเรา
เราก็ควรเคารพท่าน เป็นต้น ๒. เจริญโดยวัย หมายความว่า
เกิดก่อนเรามีอายุมากกว่าเรา แม้มีศักดิ์ต่ำกว่า เราก็ต้องเคารพท่าน
๓. เจริญโดยคุณ หมายเอาบุคคลผู้มีคุณธรรมสูง เป็นภิกษุสามเณร
หรือบุคคลอื่น เช่น ครูบาอาจารย์ ท่านเหล่านี้ชื่อว่า ผู้ทรงคุณ
เราก็ควรเคารพท่าน หรือถือหลักง่าย ๆ ว่า เป็นผู้จำเป็นต้องแสดง
ความนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ จึงเป็นการสมควร

(๓) ผู้ดียอมมีความอ่อนหวานต่อผู้น้อย หมายความว่า
คนที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่นั้น คือผู้ที่มีคุณธรรม คือมีเมตตากรุณา
เป็นหลักใจ เห็นผู้น้อยกว่าตนไม่ว่าสถานใดสถานหนึ่งแล้ว ต้อง
ไม่แสดงอาการข่มขู่ให้ตกใจกลัว หรือไม่แสดงอาการเอาจัดเอาเปรียบ

ต้องแสดงความสงสารเอ็นดูปรานี โดยถือหลักว่า เป็นผู้ใหญ่ต้องแสดงเมตตากรุณาและอ่อนหวานต่อผู้น้อย จึงจะทำให้ผู้น้อยเคารพรักด้วยน้ำใสใจจริง ไม่ใช่จำใจต้องเคารพไปตามหน้าที่เท่านั้น

ผนวก ๔

ผู้ดีย่อมมีกิริยาเป็นที่รัก

ข้อนี้หมายความว่า การแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน หรือพูดจาปราศรัย หรือการแสดงน้ำใจ ต้องแสดงในทางที่ส่อให้เห็นว่าน่ารักน่าเคารพน่านับถือบูชา จึงเป็นการสมควร

กายจรรยา

คือการแสดงออกทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน ที่น่ารักใคร่ น่าพอใจ

(๑) ผู้ดีย่อมไม่ฝ่าฝืนเวลานิยม คือ ไม่ไปใช้กิริยาอื่นเมื่อเขานั่งอยู่กับพื้น และไม่ไปนั่งกับพื้นเมื่อเวลาเขายืนเดินกัน หมายความว่า เมื่อรวมอยู่ในหมู่คนหรือในชุมนุมชน ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะเป็นเช่นไร เมื่อคนทั้งหลายนั่งอยู่บนพื้นราบ เราเข้าไปยังที่นั้น ต้องนั่งเช่นเดียวกับเขา เมื่อจะผ่านไป ต้องเดินเข้าหรือคลานไป ไม่ควรเดินเทิ่ง ๆ ผ่านไป เมื่อคนทั้งหลายนั่งอยู่บนเก้าอี้ เราเข้าไปยังที่นั้น ต้องนั่งที่เก้าอี้เช่นเดียวกับเขา เมื่อจะผ่านไป ต้องเดินก้มหลังผ่านไป เมื่อคนทั้งหลายยืนอยู่เราเข้าไป ณ ที่นั้น ต้องยืนเช่นเดียวกับเขา เมื่อจะผ่านไป ต้องเดินหลีกไป ถ้าเข้าในที่ปูชนียสถาน เช่น โบสถ์ พิงกราบพระด้วยเบญจางคประดิษฐ์อย่างนี้จึงสมควร

(๒) ผู้ดีย่อมไม่ไปนั่งนานเกินสมควรในบ้านของผู้อื่น หมายความว่า เมื่อไปหาท่านผู้ใดด้วยธุระอย่างใด เมื่อเสร็จธุระแล้ว ต้องรีบลากลับ ไม่ควรนั่งอยู่นานเกินไป นอกจากผู้ที่คุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมกัน

(๓) ผู้ดีย่อมไม่ทำกิจารื่นเริงเมื่อเขามีทุกข์ หมายความว่า เมื่อไปในการศพ ไม่ควรแสดงกิจารื่นเริงหรือตลกคะนองสรวลเสเฮฮา ฟังแสดงอาการสงบ ปลงธรรมสังเวชตามควร

(๔) ผู้ดีย่อมไม่ทำกิจารโคกเศร้าเทียวแห่งในที่ประชุมรื่นเริง หมายความว่า เมื่อไปในงานรื่นเริง เช่น งานแต่งงาน หรืองานฉลองอื่น ๆ ไม่พึงแสดงอาการโคกเศร้าหงอยเหงาเจ้าชู้ให้ปรากฏ แต่ควรแสดงอาการรื่นเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส โดยควรแก่ภาวะของตน จึงเป็นการสมควร

(๕) ผู้ดีเมื่อไปอยู่ที่ประชุมการรื่นเริงยอมช่วยสนุกขึ้นบานให้สมเรื่อง หมายความว่า เมื่อไปในงานรื่นเริง เช่น งานวันเกิด หรือในงานปีใหม่ หรืองานฉลองอย่างใด ต้องสนุกสนานในที่ควรสนุกสนานตามสมควร

(๖) ผู้ดีเมื่อเป็นเพื่อนเทียวย่อมต้องกลมเกลียวและร่วมลำบากร่วมสนุก หมายความว่า เมื่อไปเทียวในที่ใด ถ้าไปกันหลายคน ก็พึงมีความกลมเกลียวกัน ลำบากก็ลำบากด้วยกัน สนุกก็สนุกด้วยกัน ต่างคนต่างช่วยกันทำกิจที่ควรทำตามความสามารถของตน แสดง

ความสุขร่วมทุกข์กันตลอดไป ดังนั้นการเที่ยวเตร่จึงจะสนุกสนานตามควร

(๓) ผู้ใดเมื่อคนเป็นเจ้าของบ้าน ย่อมต้องต้อนรับแขก และเชื้อเชิญแขกไม่เพิกเฉย หมายความว่า ผู้เป็นเจ้าของบ้านหรือเจ้าถิ่น ต้องต้อนรับแขกผู้มาที่บ้านหรือถิ่นของตนด้วยความยินดี ไม่ว่าแขกนั้นจะเป็นอย่างไร การต้อนรับนี้แยกทำออกได้เป็น ๒ วิธี วิธีที่ ๑ ต้อนรับด้วยเครื่องต้อนรับต่าง ๆ เช่น น้ำร้อน น้ำเย็น หรือด้วยข้าวปลาอาหาร หรือด้วยสิ่งอื่น ตามความสามารถของเจ้าถิ่น วิธีที่ ๒ ต้อนรับด้วยน้ำใจจริง แขกมีภาวะอย่างไร ก็รับรองให้เหมาะแก่ภาวะของแขกและด้วยน้ำใจอันงามของเจ้าถิ่น ดังนั้นจึงเป็นการสมควร

(๔) ผู้ใดย่อมไม่ทำกริยามินถึงต่อแขก หมายความว่า เมื่อแขกมาถึงบ้านตน ไม่ว่าจะป็นบุคคลเช่นไร ตั้งตั้งแต่พระสงฆ์องค์เจ้า โดยที่สุกแต่คนขอทาน มาถึงบ้านตนแล้ว ต้องต้อนรับด้วยอาการอันยิ้มแย้มแจ่มใส ต้องถือหลักว่า แขกผู้มาถึงเรือนตนนั้นเป็นผู้นำมงคลมาให้ จึงควรต้อนรับมงคลนั้น ดังนั้นจึงเป็นการสมควร

(๕) ผู้ใดย่อมไม่ให้แขกคอยนานเมื่อเขามาหา หมายความว่า เมื่อแขกมาหา ต้องรีบให้ได้พบโดยเร็ว ตื่นอยู่ก็ตี หลับอยู่ก็ตี หรือกำลังทำกิจอยู่ก็ตี ควรให้โอกาสแก่แขกได้ทุกเวลา และพยายามให้ได้พบโดยเร็วที่สุด ไม่ควรให้แขกต้องคอยอยู่นาน และไม่ควรถูกแสดงให้แขกทราบว่า มีกิจธุระอันจำต้องทำเป็นอันขาด

(๑๐) ผู้ดีย่อมไม่จ้องดูนาฬิกาในเวลาที่แขกยังนั่งอยู่ หมายความว่า ขณะที่แขกกำลังนั่งอยู่ในบ้าน ไม่ควรจ้องดูนาฬิกา เพราะการทำเช่นนั้น เท่ากับเป็นการไล่แขกให้กลับโดยทางอ้อม จึงไม่ควรทำ หากมีธุระจำเป็น เช่น นัดไว้กับผู้อื่น ก็ควรแจ้งให้แขกทราบ และขอโทษแขก ถึงอย่างไรก็ตาม แขกก็คงไม่ปรารถนาจะให้เราต้องเสียเวลาเช่นนั้น ต้องแสดงให้เห็นปรากฏเสมอว่า ยินดีต้อนรับตลอดเวลา และควรขอบคุณแขกผู้มาเยี่ยมเยียนตนด้วย

(๑๑) ผู้ดีย่อมไม่ใช้กิริยานัยน์ตาหรือกระซิบกระซาบกับผู้อื่น ในเวลาเมื่ออยู่เฉพาะหน้าผู้หนึ่ง หมายความว่า ขณะกำลังสนทนาปราศรัยอยู่กับผู้ใด หรืออยู่ในกลุ่มใด ไม่ควรทำนัยน์ตา หรือกระซิบกระซาบกับใคร เป็นการเฉพาะตัว ซึ่งอีกฝ่ายหนึ่งหรือคนหนึ่งที่อยู่ด้วยนั้นไม่รู้ เพราะทำการเช่นนั้นอาจทำให้ผู้ที่ไม่รู้เรื่องนั้นมีความระแวงสงสัยไปต่าง ๆ นานาได้ หากมีความจำเป็นจะต้องทำเช่นนั้น ก็ควรจดไว้จนกว่าจะได้โอกาสจึงทำ เพื่อมิให้เกิดความระแวงสงสัยในใจกันและกัน

(๑๒) ผู้ดีย่อมไม่ใช้กิริยาอันโกรธเคือง หรือดูดันผู้คนบ่าวไพร่ต่อหน้าแขก หมายความว่า ในขณะที่อยู่ต่อหน้าแขกหรืออยู่ร่วมกับคนต่างถิ่น หรืออยู่ในที่ชุมนุมชน ไม่ควรแสดงกิริยาอาการอันโกรธเคืองผู้ใดผู้หนึ่ง หรือดูต่ำว่ากล่าวคนรับใช้ของตนต่อหน้าคนทั้งหลายเหล่านั้น โดยเฉพาะต่อหน้าแขกที่มาถึงบ้านตนแล้ว ไม่ควรจะทำโกรธเคืองหรือดูดันคนรับใช้ของตนเลย

(๑๓) ผู้ดีย่อมไม่จ้องดูบุคคลโดยเพ่งพิศเหลือเกิน หมายความว่า เมื่อพบปะบุคคลใด ๆ ก็ตาม ไม่ควรจ้องดูบุคคลผู้นั้นจนผิดปรกติ ซึ่งอาจทำให้ผู้ถูกจ้องดูนั้นเห็นเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งไปก็ได้ แม้จำเป็นต้องดู ก็ดูเพียงเพื่อกำหนดหมายจำหน้าจำตากันไว้เท่านั้น

(๑๔) ผู้ดีย่อมต้องรับส่งแขกเมื่อไปมา ในระยะอันสมควร หมายความว่า เมื่อแขกมาถึงบ้านเรือนตนต้องออกต้อนรับด้วยความยินดี เมื่อแขกกลับต้องส่งแขกในระยะทางพอควร แสดงให้เห็นความยินดีต้อนรับขับสู้ของเจ้าถิ่น ทั้งนี้เป็นการผูกใจกันได้เป็นอย่างดี

คือกล่าวถ้อยคำอันเป็นที่ตั้งแห่งความรักใคร่นับถือ

(๑) ผู้ดีย่อมไม่เที่ยวติเตียนสิ่งของที่เขาดังแต่ไว้ในบ้านที่ตนไปอยู่ หมายความว่า เมื่อไปถึงบ้านใด ได้เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเขาดังแต่ไว้ในที่นั้น ไม่ควรเที่ยวตำหนิติเตียนให้เป็นที่กระเทือนใจเจ้าของบ้าน ถ้าเห็นทำไว้ไม่เหมาะไม่ควร ก็น่าจะหาทางช่วยเหลือโดยปรึกษาหารือหรือถามเหตุผลดูก่อน ควรแก้ก็ช่วยแก้ ควรเปลี่ยนแปลงก็ควรเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ขยายความกว้างออกไปในเวลาไปช่วยงานเขาหรือไปในงานเขา เมื่อเห็นอะไรที่เขาทำไว้

ขัดหูขัดตา หรือไม่เหมาะสมไม่ถูกก็ต้องหาทางช่วยจัดช่วยทำ ช่วยแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ไม่ใช่บังคับตัดสิน ซึ่งไม่เป็นการสมควรเลย

(๒) ผู้ดียอมไม่กล่าวสรรเสริญรูปกายบุคคลแก่ตัวเขาเอง หมายความว่า การกล่าวสรรเสริญรูปกายกันโดยตรงนั้นผู้ฟังจะเกิดความอายกระดากไม่สมควรเลย

(๓) ผู้ดียอมไม่พูดให้เพื่อนก่อกระดาก หมายความว่า เมื่อพบเพื่อน แม้รู้เรื่องของเพื่อนว่าเป็นอย่างไรหรือผู้นั้นเกิดพลัดพลั่งอย่างใดขึ้น ก็ไม่ควรพูดให้เพื่อนต้องก่อหรือกระดาก ฟังพูดจาด้วยอาการอันยิ้มแย้มแจ่มใสผูกใจกันอันเป็นที่ตั้งแห่งความรักใคร่อันสนิทสนม จึงเป็นการสมควร

(๔) ผู้ดียอมไม่พูดเปรียบเปรยเกะแอะสตรีกลางที่ประชุม หมายความว่า เมื่ออยู่ในที่ประชุมชนมากด้วยกันมีทั้งชายทั้งหญิงในที่เช่นนั้นไม่ควรพูดจาเกะแอะสตรีให้ได้อาย หรือให้มีความกระดากอายโดยประการใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะล้อเล่นเพื่อสนุกสนานหรือเพื่ออะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องยกย่องให้เกียรติยศสตรีในที่เช่นนั้น จึงเป็นการสมควร

(๕) ผู้ดียอมไม่ค่อนแคะตลกปรายบุคคล หมายความว่า เมื่อเห็นใคร ๆ มีร่างกายบกพร่องหรือผิดแปลก หรือไม่สมส่วน ก็ไม่ควรตำหนิตัดเยียนค่อนแคะเขา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ถ้าจำเป็นต้องขอโทษเขาก่อนจึงควรกล่าวเช่นนั้น ดังนี้จึงเป็นการควร

(๖) ผู้ดีย่อมไม่ตกถึงการร้ายโดยพลุ่งพล่งให้เขตกใจ หมายความว่า เมื่อได้พบผู้หนึ่งผู้ใด จะเป็นเพื่อนสนิทก็ตาม ไม่สนิทก็ตาม เป็นผู้ใหญ่ก็ตาม เป็นเด็กก็ตาม แม้รู้ว่าเขามีความร้าย หรือเรื่องไม่ดี หรือเคราะห์ไม่ดี หรือโชคไม่ดีอยู่ ก็ไม่ควรกล่าวถึงการร้ายเช่นนั้นโดยพลุ่งพล่งออกมาให้เขตกใจ เมื่อรู้เช่นนั้น ควรพูดเอาใจ หรือพูดหาทางแก้ไขให้เขาใจ จึงเป็นการควร

(๗) ผู้ดีย่อมไม่ตกถึงสิ่งอันน่าอายน่ากระดากโดยเปิดเผย หมายความว่า เมื่อได้พบปะใครคนใดคนหนึ่งซึ่งรู้จักคุ้นเคยกัน หรือไม่ก็ตาม เมื่อเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเป็นที่น่าอายน่ากระดาก เช่นเขาเป็นแผลที่หน้า หรือเห็นเขาแต่งกายไม่เรียบร้อย หรือเห็นเครื่องนุ่งห่มของเขาขาด หรือเปราะเปื้อน หรืออย่างอื่นใด ก็ไม่ควรที่จะตกให้เป็นที่น่าอายน่ากระดาก หากมีความจำเป็นจะต้องบอก ก็ควรหาทางกระซิบกระซาบให้รู้โดยเฉพาะ เพื่อเขาได้โอกาสแก้ไขเสียได้ทันทั่วทั้งที่ อย่างนี้จึงเป็นการสมควร

(๘) ผู้ดีย่อมไม่เอาสิ่งที่น่าจะอายจะกระดากมาเล่าให้แขกฟัง หมายความว่า เมื่อแขกมาถึงเรือนตนหรือถิ่นตน ไม่ควรนำเอาเรื่องที่น่าอายน่ากระดากเล่าให้เขาฟัง เช่น เล่าเรื่องอันพาดพิงถึงตัวเขา หรือเล่าเรื่องอันเขามีส่วนเกี่ยวข้อง และเรื่องนั้นก็น่าจะทำให้เขาได้อายหรือมีความกระดากเป็นต้น นี้ไม่เป็นการสมควรแท้

(๙) ผู้ดีย่อมไม่เอาเรื่องที่เข่าฟังซ่อนเร้นมากล่าวให้อับอาย หรือเจ็บใจ หมายความว่า เมื่ออยู่ในวงสนทนากันไม่ว่าจะมากคน

หรือน้อย ไม่ว่าจะคุ้นเคยกันหรือไม่ก็ตาม ไม่ควรนำเอาเรื่องใด ๆ ของใคร ๆ ที่อยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เขาปิดบังซ่อนเร้นมาพูดให้เขาได้อายหรือเจ็บใจ เช่น เรื่องความผิดหวังของคน เรื่องการสอบไล่ตก หรือเรื่องมิดีมีร้าย หรือเรื่องที่เขาพลาดพลั้งที่ตนรู้อยู่ เพราะการเล่าเรื่องเช่นนี้ไม่สมควรแท้ ควรหาเรื่องอย่างอื่น ซึ่งเมื่อเล่าแล้วทำให้เขาเกิดความสนใจ หรือมีความยินดีปรีดา จึงเป็นการสมควร

(๑๐) ผู้ดีย่อมไม่กล่าวถึงการอัปมงคลในงานมงคล หมายความว่า ในขณะที่ไปในงานมงคล เช่น งานแต่งงานก็ไม่ควรเล่าถึงเรื่องผ่าเมียแตกกัน ทะเลาะวิวาทกันจนถึงหย่าร้างกัน หรือไปในงานทำบุญวันเกิด ก็ไม่ควรเล่าถึงเรื่องตาย หรือเรื่องความพินาศต่าง ๆ ต้องหาเรื่องที่เป็นมงคลมาเล่าสู่กันฟัง จึงเป็นการสมควร

มโนจริยา

หมายถึงการแสดงน้ำใจที่น่ายก

(๑) ผู้ดีย่อมรู้จักเกรงใจคน หมายความว่า ตามปรกตินั้นเราไม่ควรรบกวนคนอื่นเขาไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร ๆ ก็ตาม หากมีความจำเป็นจะต้องรบกวน ก็ให้รู้ความพอเหมาะพอควรถึงเขาให้โอกาสก็ไม่ควรทำเกินพอดี เช่น จะขอสั่งของเขาก็ไม่ควร

ขอของที่เขารัก จะขอสิ่งใดต้องให้เจ้าของยินดีให้ และเมื่อเขาให้แล้วจะไม่ทำให้เขาต้องเดือดร้อนในสิ่งนั้น คือไม่ทำให้เขาขาดแคลนยากจนลง ดังนี้เป็นต้น จึงเป็นการสมควรแท้

ผนวก ๕

ผู้ดียอมเป็นผู้มีสง่า

ข้อนี้หมายความว่า ผู้ดีต้องรู้จักภาวะของตัว จะเดินเหินนั่งลุก ก็ควรมีท่าทางให้สง่าผ่าเผย เช่น ไม่นั่งหลังงอ หรือทำชอมช่อ อย่างนี้ไม่ควรแท้ แต่ก็ต้องระมัดระวังอย่าให้กลายเป็นข่มเพื่อน หรือแสดงความยิ่งใหญ่ของตนเกินไป

กายจริยา

หมายความว่า การแสดงกิริยาท่าทางให้สง่าผ่าเผยสมภูมิสมฐาน

(๑) ผู้ดียอมมีกิริยาอันผึ่งผายองอาจ หมายความว่า ต้องยืน เดิน นั่ง นอนให้เหมาะสม เช่น ต้องยืนตัวตรง เดินตัวตรง นั่งตัวตรง ไม่ยืนชิดผู้ใหญ่จนเกินไป ไม่เดินเร็วหรือช้าเกินไป ไม่นั่งหลังขัดหลังงอ ทั้งนี้เป็นการช่วยให้ส่วนของร่างกายทุกส่วน ทำงานได้ตามสภาพของมันด้วย แต่ต้องระวังมิให้เกิดท่าทางที่จะกลายเป็นหยิ่งหรือจองหอง จึงควรให้สุภาพเรียบร้อยเท่าที่ควร

(๒) ผู้ดีจะยืนนั่ง ย่อมอยู่ในระดับอันสมควรไม่เป็นผู้ แอบหลังคน หรือหลิกเข้ามุม หมายความว่า เมื่อจะยืนจะนั่งใน ชุมชนุมน ในหมู่ในพวก ต้องยืนนั่งตามลำดับอันสมควรแก่ตน คือควรอยู่หน้าต้องอยู่หน้า ควรอยู่หลังต้องอยู่หลัง ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ไปอยู่ข้างหลัง เท่ากับเป็นการกีดกันที่ยืนที่นั่งของผู้น้อย ในเวลา

เข้าแถวปรกติต้องไปตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อย แต่ถ้าในแถวคอย
ต้องไปตามลำดับก่อนหลังอย่างนี้จึงสมควร

(๓) ผู้ดีย่อมไม่เป็นผู้สะทกสะท้านงกเงินหยุด ๆ ยัง ๆ
หมายความว่า ในชุมนุมชนต้องมีความมองอาจ ความกล้ากล้า
จะมีคนมากก็ตาม คนน้อยก็ตาม ต้องทำประหนึ่งว่าเหมือนไม่มีคน
แสดงอาการทุกอย่างให้เป็นปรกติ การที่จะให้มีความกล้าหาญได้นั้น
ต้องเป็นผู้สนใจในวิชาความรู้ ต้องเป็นผู้สนใจในขนบธรรมเนียมประเพณี
ต้องเป็นผู้สนใจในระเบียบแบบแผน และต้องหมั่นเข้าร่วมชุมนุม
ในที่ซึ่งตนจะเข้าร่วมได้ตามกาลเทศะ มิฉะนั้นแล้ว ก็อดจะสะทก
สะท้านบ้างไม่ได้ ไม่มากก็น้อย เมื่อมีอาการอย่างนั้น จำต้องข่มใจ
หรือนึกถึงความรู้ความสามารถของตัวที่มีอยู่แล้วนำออกใช้ในเวลา
เช่นนั้น ก็อาจทำให้หายสะทกสะท้าน แสดงกิริยาอาการได้เป็นปรกติ

วจีจริยา

หมายความว่า การใช้วาจาให้เหมาะสมเป็นสง่า

(๑) ผู้ดีย่อมพูดจาจะฉานชัดถ้อยความ ไม่อุบอปปอ้อมแอ้ม
หมายความว่า ต้องพูดให้เสียงดังพอควรแก่ผู้ฟัง พูดชัดเจนให้ได้เรื่อง
ไม่อุบอปปอ้อมแอ้มให้ผู้ฟังต้องงงสนทน่หหรือซักถาม

มโนจริยา

หมายความว่า การแสดงน้ำใจอันงามให้ปรากฏ

(๑) ผู้ดีย่อมมีความรู้จักงานรู้จักดี หมายความว่า ต้องฝึก

ตาให้รู้จักหู ต้องฝึกหูให้รู้จักฟัง ต้องฝึกจมูกให้รู้จักดม ต้องฝึกลิ้นให้รู้จักลิ้ม ต้องฝึกกายให้รู้จักจับต้อง ต้องฝึกใจให้รู้จักงามอย่างไร คืออย่างไร แล้วฝังจิตใจในความดีความงามนั้นให้แน่นแฟ้น เมื่อได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ก็สามาถเปรียบเทียบให้รู้ได้ เลือกเอาแต่สิ่งที่ดีทั้งาม นี่จึงควร

(๒) ผู้ที่ย่อมมีอริยธรรมาสังกัสนี้กว้างขวางเข้าไหนเข้าได้ หมายความว่า ต้องรู้จักเข้าสังคม คบกับบุคคลได้ทุกชนิดโดยการสังเกตและรอบรู้ เช่น รู้ว่าบุคคลนั้น ๆ มีฐานะอย่างไร ตนมีฐานะอย่างไร รู้จักกาลว่าขณะใดควรพูดเป็นเรื่องราว หรือพูดเล่นเพื่อสนุก ไม่ถือตัวและแสดงความเมตตากรุณา รู้จักอดทนและให้อภัย และรู้จักรับผิดชอบเมื่อผิดพลาด

(๓) ผู้ที่ย่อมมีอริยธรรมาสังกัสนี้เป็นนักเลง ใครจะพูดหรือเล่นอันใดก็เข้าใจและต่อติด หมายความว่า ต้องวางใจเป็นนักกีฬา คือรู้จักแพ้ รู้จักชนะ รู้จักผิด รู้จักถูก รู้จักยกโทษให้ผู้อื่น มองคนทั้งหลายแต่ในทางที่ดีที่ชอบ มีความอดทนฟังคนอื่นให้เข้าใจ และรู้จักพูดเล่นต่อติดกับเขาได้ไม่นิ่งเฉยเสีย

(๔) ผู้ที่ย่อมมีความเข้าใจไหวพริบ รู้เท่าถึงการณ์ หมายความว่า ต้องเป็นพหูสูตร คือเรียนรู้ดี ผู้ที่เรียนรู้ดีนั้นประกอบด้วยลักษณะดังนี้ ๑. จำได้ ๒. คล่องปาก ๓. ชื่นใจ ๔. เข้าใจ คนที่มีลักษณะเช่นนี้เรียกว่ารู้ดี คนที่มีความรู้ดีนั้นเมื่อได้พบได้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมรู้เท่าถึงการณ์นั้น นี่กล่าวเฉพาะในส่วนที่เรียนรู้เอาได้

ส่วนไหวพริบอันแท้จริงนั้น เกิดจากธรรมชาติเดิม คือปัญญาเดิม ตั้งแต่เกิด มีมาอย่างไรก็ต้องเป็นอย่างนั้น ปัญญาใหม่ คือ วิชาความรู้ที่เล่าเรียนนั้นใครเรียนอย่างไร ก็รู้อย่างนั้น เรียนดีรู้ดี ความรู้ดีย่อมทำให้รู้เท่าถึงการณได้

(๕) ผู้ดีย่อมมีใจองอาจกล้าหาญ หมายความว่าต้องมีใจ กล้าวกล้าอดทน ไม่ย่อท้อในภัยอันตรายอันจะมีมาข้างหน้า เช่น เป็นนักรบก็จะไม่กลัวตาย หาญสู้ศัตรูเพื่อประเทศชาติของตน เป็นคนธรรมดาก็ไม่ย่อท้อในกิจการทุกอย่าง อันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อรักษาเกียรติประวัติที่ดีไว้ เช่น เป็นนักเรียน เป็นครู เป็นแพทย์ ก็ต้องอดทนกล้าหาญที่จะทำกิจของตน ๆ ไม่ทำใจฝ่อหรือขลาดกลัว โดยไม่สมควร

ผนวก ๖

ผู้ดียอมปฏิบัติการทำงานดี

หมายความว่า การปฏิบัติการทำงานดี คือ ทำการงานทุกอย่างอันเป็นหน้าที่ของตนไม่บกพร่อง ไม่คั่งค้าง ทำเสร็จเรียบร้อยด้วยดีตามส่วนของงานอันเป็นหน้าที่นั้น

กายจริยา

หมายความว่า การปฏิบัติการทำงาน ซึ่งต้องใช้กายเป็นสำคัญ

(๑) ผู้ดียอมทำการอยู่ในระเบียบแบบแผน หมายความว่า ในการกระทำต่าง ๆ ผู้ดียอมรักษาระเบียบแบบแผนถือเอาหลักของเหตุเป็นสำคัญ ไม่ทำตามอำเภอใจโดยไม่มีหลักอันจะเป็นช่องทางให้เกิดความผิดหรือถูกตำหนิได้

(๒) ผู้ดียอมไม่ถ่วงเวลาให้ผู้อื่นคอย หมายความว่า ในการนัดหมายเพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องทำตนให้เป็นคนตรงต่อเวลา ถ้าทำตนให้เป็นคนผิดเวลาแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อนรำคาญด้วย และอาจเสียงานนั้น ๆ ได้ในบางกรณีพลางเวลาเพียงนาทีเดียว ก็อาจต้องเสียงานหรือต้องเสียเวลาไปหลายวันก็ได้ ดังนั้นจึงควรเป็นคนตรงเวลาเสมอ

(๓) ผู้ดียอมไม่ละเลยที่จะตอบจดหมาย หมายความว่า การตอบจดหมายนั้นเป็นมรรยาทอันดีงาม เพราะถ้าเป็นธุระก็

ควรตอบไปให้เสร็จ จะได้ไม่ลืม ถ้าเป็นจดหมายเย็บเยื่อนแสดงมิตรภาพก็ควรรีบตอบแสดงน้ำใจอันดีไปเพื่อให้เขาเห็นว่าเรามีได้ละเอียดที่จะรักษามิตรภาพนั้น

(๔) ผู้ดีย่อมไม่ทำการแต่ต่อหน้า หมายความว่า การงานอันใดที่เป็นของหมู่คณะ ผู้รับทำงานต้องทำงานนั้นให้สำเร็จลุส่งไปตามที่ได้รับมอบหมาย และการทำงานนั้นต้องไม่ทำแต่เฉพาะต่อหน้าคนเท่านั้น ต้องทำทั้งต่อหน้าและลับหลังหรือการอย่างอื่น เช่น ไปช่วยงานเขา เมื่อมีความรู้ความสามารถจะทำงานอย่างใดได้ก็ต้องทำงานนั้นทีเดียว เจ้าของจะเห็นหรือไม่ก็ตาม ควรทำจนสุดกำลังความสามารถของเราจึงเป็นการชอบแท้

วจีจริยา

หมายความว่า การปฏิบัติการทำงานด้วยคำพูดเป็นสำคัญ

(๑) ผู้ดีพูดสิ่งใด ย่อมให้เป็นที่ยึดถือได้ หมายความว่า เมื่อจะพูดคำใด คำนั้นต้องเป็นคำที่ออกจากหัวใจจริง คือ พูดตามที่ได้เห็นได้ฟังได้ทำหรือได้รู้สึก มิใช่เสแสร้งแกลังกล่าวให้คลาดจากความจริง พูดอย่างใด ต้องเป็นอย่างนั้น เช่นนี้คำพูดนั้นจึงเป็นที่ยึดถือได้

(๒) ผู้ดีย่อมไม่รับวาจาคล่องๆ โดยมิได้เห็นว่าจะจะได้หรือไม่ หมายความว่า เมื่อจะรับคำเพื่อทำการใดการหนึ่ง หรือจะสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเมื่อจะปฏิญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง

กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งใดแห่งหนึ่ง ต้องใคร่ครวญให้แน่แกใจก่อนจึงรับคำหรือจึงปฏิญาณ มิใช่ทำแต่สักว่าทำ พุดโพล่ง ๆ ไปโดยมิได้คำนึงให้แน่ชัดว่าจะทำได้หรือไม่ เมื่อรับคำแล้วแม้ว่าจะต้องเสียอย่างใดก็ต้องยอมเสีย ต้องถือหลักว่าเสียชีพอย่าเสียสัตย์

มโนจริยา

หมายความว่า ตั้งจิตใจมั่นในการปฏิบัติงานทุกอย่างซึ่งเป็นหน้าที่ของตน ปกใจลงในการทำงานนั้น เห็นว่าการงานดีทั้งหลาย รู้ได้เมื่อทำเสร็จ มิใช่รู้ได้เมื่อกำลังทำหรือก่อนทำปกใจลงในการทำงานอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิบัติทางใจด้วยดี

(๑) ผู้ดีย่อมเป็นผู้รักษาความสัตย์ในเวลา หมายความว่า ความสัตย์คือความตรง หรือความจริง หรือชื่อตรง ความชื่อตรงนี้เป็นชีวิตจิตใจอันแท้จริงหาไม่ได้ง่ายนัก โบราณท่านว่าร้อยคนยังหาคนกล้าได้คนหนึ่ง พันคนยังหาคนมีความรู้ได้คนหนึ่ง แต่หมื่นคนแสนคนจะหาคนชื่อตรงได้สักคนหนึ่งยังไม่ได้ ชื่อตรงต่อตัว คือไม่ทำชั่วชื่อตรงต่อคนอื่น คือไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร ๆ ชื่อตรงต่อเวลา คือตรงเวลาในระยะแรก ระยะกลาง คือเวลาทำงาน ระยะสุดท้ายคือเวลาเลิก ชื่อว่าเป็นคนมีความสัตย์ในเวลา

(๒) ผู้ดีย่อมไม่เป็นผู้เกียจคร้าน หมายความว่าเมื่อลงมือประกอบการทำงานแล้วไม่ยอมให้การงานนั้น ๆ คั่งค้างต้องทำให้สำเร็จจนสุดความสามารถ

(๓) ผู้ดียอมไม่เข้าใจว่า ผู้ดีทำอะไรด้วยตนไม่ได้ หมายความว่า การประกอบการทำงานทุกอย่าง ตามปรกติเราต้องอาศัยกันและกัน การงานจึงสำเร็จไปได้ด้วยดี แต่การงานนั้น ๆ จะมัวแต่พึ่งคนอื่นอยู่ร่ำไปนั้นไม่สมควร ตัวเองต้องทำได้เองด้วย

(๔) ผู้ดียอมไม่ผลิตผลิตจนละเลยให้การเสีย หมายความว่า ตามปรกติกคนเรานั้นวันหนึ่ง ๆ จะทำอะไรไปอย่างเดียวก็นั่นไม่ได้ ต้องแบ่งเป็นเวลากิน เวลานอน เวลาพัก เวลาเล่น เวลาทำงาน ตามควร เวลาเหล่านี้จำต้องแบ่งให้ถูกส่วน อย่าให้เสียส่วนใดส่วนหนึ่งได้ ถึงเวลาทำงานก็ต้องทำงาน ถึงเวลาพักผ่อนก็ต้องพักผ่อน แต่จะเล่นผลิตผลิตจนลืมตัวเสียการงานก็ไม่เป็นการสมควร

(๕) ผู้ดียอมเป็นผู้รักษาความเป็นระเบียบ หมายความว่า ระเบียบแบบแผนข้อบังคับ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันใด ที่ได้ตั้งไว้บัญญัติไว้ หรือเคยประพฤติกันมาเป็นธรรมเนียมแล้ว ต้องเป็นผู้รักษาระเบียบนั้นไว้ ความเป็นกลุ่มเป็นก้อนของคนทั้งหลาย ย่อมคุ้มกันไว้ด้วยระเบียบ ไม่มีระเบียบย่อมระส่ำระสายทันที และไม่ว่าจะทำการงานใด หากได้จัดระเบียบให้ดีแล้วก็จะสะดวกและรวดเร็วเป็นอันมาก ควรจำไว้ว่า ความเป็นระเบียบย่อมมาตามสบายใจให้ความสะดวกตรงข้ามกับความสับสนย่อมมรคา รำคาญใจและให้ความขัดข้องด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยไว้

(๖) ผู้ดียอมเป็นผู้อยู่ในบังคับบัญชา เมื่ออยู่ในหน้าที่ หมายความว่า ในกลุ่มคนที่ร่วมงานกันมีหน้าที่อยู่สองอย่าง คือหน้าที่บังคับอย่างหนึ่ง หน้าที่ทำตามอย่างหนึ่ง เราต้องรู้ตัวเราว่า เรามีหน้าที่เช่นไร เมื่อรู้แล้วต้องทำตามหน้าที่นั้น เช่น มีหน้าที่บังคับก็ต้องบังคับ มีหน้าที่ทำตามก็ต้องทำตาม เรามีหน้าที่อย่างใดต้องรักษาหน้าที่นั้นให้บริบูรณ์ไม่บกพร่อง จึงสมควร

(๗) ผู้ดียอมมีมานะในการทำงาน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก หมายความว่า ตามปกติการทำงานที่เราทำต้องมีอุปสรรคความขัดข้องทั้งนั้น การงานเล็กมีอุปสรรคเล็ก การงานใหญ่มีอุปสรรคใหญ่ การงานดีมีความขัดข้องมากตามส่วนของการงานนั้น ๆ ในการทำงานถ้าปล่อยให้ความเกียจคร้านเข้าครอบงำแล้ว ย่อมมีความย่อท้อเกิดขึ้น ระวังความย่อท้อไม่ได้การงานก็ไม่สำเร็จ ถ้าไม่มีความย่อท้อการงานก็สำเร็จได้ด้วยดี เพื่อความสำเร็จของงานต้องตัดความย่อท้อเสีย ต้องไม่คิดถึงความลำบากยากเย็น ต้องถือหลักโบราณว่า ต้องอดเปรี้ยวกินหวาน เมื่อได้ทำการงานสำเร็จแล้วก็จะมีความสบายภายหลัง

(๘) ผู้ดียอมเป็นผู้ทำอะไรทำจริง หมายความว่า เมื่อได้ลงมือทำอะไรแล้ว ต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ เช่น เรียนหนังสือ ก็ต้องเรียนให้ถึงที่สุดของวิชาตามชั้นนั้น ๆ ต้องไม่หยุดเสียกลางคัน เป็นต้น เมื่อเป็นกิจการใหญ่ ๆ ต้องทำเรื่อยไปจนสำเร็จ

(๕) ผู้ดียอมไม่เป็นผู้ตั้งต้นในที่ผิด หมายความว่า ตามปรกติ การทำ คำพูด ความคิดของคนเราย่อมมีได้ทั้งผิดทั้งถูก เราเองก็มีทั้งผิดทั้งถูก เพราะเราเองเมื่อสำคัญผิดก็เห็นผิดได้ เมื่อเห็นผิดได้ก็ทำผิดได้ พูดผิดได้ คิดผิดได้ แต่เมื่อรู้ว่าผิดแล้ว เลิกเสียก็ใช้ได้ แต่ถ้ารู้ว่าผิดแล้ว ยังขึ้นตั้งต้นก็เสียหาย เพราะฉะนั้น เพื่อมิให้เกิดความเสียหาย เมื่อรู้ว่าผิดแล้วก็อย่าตั้งต้น หรือขึ้นทำลงไป จึงจะเป็นผลดี

(๑๐) ผู้ดียอมปรารถนาความดี ต่อการงานที่ทำอยู่เสมอ หมายความว่า เมื่อทำการงานอย่างใดอย่างหนึ่งต้องหวังความสำเร็จในการงานนั้น ต้องคอยหมั่นตรวจตราพิจารณาให้รอบคอบ อย่าทำสักแต่ทำให้ผ่านไปวันหนึ่ง ๆ หรือคราวหนึ่ง ๆ และต้องหมั่นดูว่าการนั้น ๆ เป็นไปตามความหวังของตนหรือไม่ เมื่อเห็นว่าไม่เป็นไปตามความหวัง ต้องหาทางแก้ไข เมื่อแก้ไขไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลง หรือหาบุคคลที่สามารถมาทำให้เป็นไปตามความหวัง ไม่กักงานนั้นไว้เสียคนเดียวแล้วตนไม่สามารถทำได้ การงานนั้นก็เสียไป อย่างนี้จึงจะชอบ

ผนวก ๗

ผู้ดียอมเป็นผู้ใจดี

หมายความว่า ต้องทำใจของตนให้มีเมตตากรุณา คิดแต่ในทางที่ดี มองคนทั้งหลายแต่ในแง่ที่ดี สะสมแต่ความดีต่อกันไว้ อย่างนี้จัดว่าเป็นผู้ใจดี

กายจริยา

หมายความว่า แสดงออกให้ปรากฏว่า เป็นคนมีใจดีโดยการกระทำทางกาย

(๑) ผู้ดีเมื่อเห็นใครทำผิดพลาดอันน่าก่อกระดากยอมช่วยกลบเกลื่อนหรือทำไม่เห็น หมายความว่า เมื่อเห็นเขาทำผิดพลาดก็ไม่ซ้ำเติม ต้องช่วยแก้ไขหรือช่วยให้หายผิด หรือช่วยทำให้ร้ายกลายเป็นดี หรือความผิดพลาดนั้นเป็นที่ปรากฏชัด ก็ต้องทำไม่เห็น เว้นแต่ความผิดพลาดนั้นเป็นความเดือดร้อนแก่ประชาชน เช่น ตำรวจเห็นผู้ร้ายกำลังทำผิด จะทำเป็นไม่เห็นไม่ควรร้อง ต้องจัดการตามหน้าที่ แต่ถ้าความผิดนั้นไม่เป็นการเสียหายแก่ใคร เช่น ผงติดศีรษะก็ทำเป็นไม่เห็นเสียเช่นนี้ ย่อมไม่เสียหาย บางอย่างถ้าทักเข้าเขาจะมีความกระดากอาย ก็ควรทำเป็นไม่เห็น ย่อมเป็นการควร

(๒) ผู้ดีเมื่อเห็นสิ่งของของใครตก หรือจะเสื่อมเสียย่อมต้องหยิบยื่นให้ หรือบอกให้รู้ตัว หมายความว่า เมื่อพบของตกไม่ว่าในที่ใด ถ้าเจ้าของอยู่ต้องบอกเจ้าของให้รู้ ถ้าลับหลังเจ้าของต้องเก็บเอาไปมอบเจ้าหน้าที่ ถ้าในบริเวณโรงเรียน ต้องเก็บเอาไปมอบให้ครูใหญ่ ในถนนหลวงหรือสถานที่ของตน ต้องเอาไปมอบแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อประกาศหาเจ้าของต่อไป

(๓) ผู้ดีเมื่อเห็นเหตุร้าย หรืออันตรายจะมีแก่ผู้ใด ย่อมต้องรีบช่วย หมายความว่า ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใดกับผู้ใด เมื่อเห็นเหตุร้ายจะมีขึ้นแก่เขา ต้องรีบบอกทันที เช่น รู้ว่าทางเป็นหลุมเป็นบ่อ หรือรู้ว่าสะพานชำรุด หรือมีสัตว์ร้ายอยู่ข้างหน้า หรือมีโจรผู้ร้ายคอยดักรุมหรือมีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องรีบบอกให้เขารู้ทันที มิใช่ปล่อยให้เขาไปมีอันตรายแล้วหัวเราะเล่นเห็นเป็นสนุกสนาน ไม่เป็นการสมควร

วจีจริยา

หมายความว่า แสดงความเป็นผู้มีใจดีให้ปรากฏด้วยการกล่าวทางวาจา

(๑) ผู้ดีย่อมไม่เยาะเย้ยถากถางผู้กระทำความผิด หมายความว่า เมื่อเห็นผู้ใดพลัดพลั้งด้วยเรื่องอย่างหนึ่งอย่างใด ย่อมไม่เยาะเย้ยให้เขาได้อาย เช่น เห็นเขาพลัดล้มไม่หัวเราะเยาะเป็นต้น

(๒) ผู้ดียอมไม่ชั่วจากอันข่มขี่ หมายความว่า เมื่อจะพูดกับใคร ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นผู้น้อย หรือผู้ต่ำต้อยด้วยสถานใดสถานหนึ่ง หรือจะเป็นเสมอกันก็ตาม ไม่พูดจาข่มขี่ด้วยประการต่าง ๆ ไม่ว่าในทางใดทั้งนั้น เช่น เขาสุภาพไม่พูดข่มด้วยท่าทางอันเป็นอันธพาล เห็นเขายากจนไม่พูดข่มเรื่องเงินทอง เป็นต้น

มโนจริยา

หมายความว่า แสดงความเป็นผู้มีใจดีให้ปรากฏจากใจ

(๑) ผู้ดียอมไม่มีใจอันโหดเหี้ยมเกรี้ยวกราดแก่ผู้น้อย หมายความว่า ต้องแสดงความมีน้ำใจร่วมสุขร่วมทุกข์ให้ปรากฏ แสดงความเมตตาปราณีให้ปรากฏ ควรยกย่องก็ยกย่องตามควร แก่กาลเทศะ

(๒) ผู้ดียอมเอาใจโอบอ้อมอารีแก่คนอื่น หมายความว่า เมื่อผู้อื่นตกทุกข์ได้ยากอย่างไร มีโอกาสช่วยเหลือก็ช่วยเหลือ แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและเพื่อนบ้านเรือนเคียงกัน ด้วยให้ปันบ้าง ด้วยช่วยเหลือในกิจธุระต่าง ๆ บ้าง ช่วยเหลือในยามเจ็บไข้บ้าง แม้ตามปรกติกาก็ร่วมสุขร่วมทุกข์แสดงความปรารถนาดี อยู่เสมอ

(๓) ผู้ดียอมเอาใจใส่คนเคราะห์ร้าย หมายความว่า เมื่อเห็นผู้ใดผู้หนึ่งตกทุกข์ได้ยากด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ตกน้ำ ถูกไฟไหม้ ถูกโจรผู้ร้ายปล้น หรือได้รับอันตรายอย่างใด

อย่างหนึ่ง ก็เข้าช่วยเหลือตามโอกาส ไม่ดูตายใจจิตใจดำ ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถเท่าที่จะทำได้ นี่เป็นการควร

(๔) ผู้ดียอมไม่เป็นผู้ซ้ำเติมคนเสียที่ หมายความว่า ในการแข่งขันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เล่นฟุตบอล เมื่อฝ่ายตนชนะก็ไม่ต้องจะซ้ำเติมฝ่ายแพ้ ไม่ต้องทำดังคำพังเพยว่าได้ทีขี่พะไล ต้องทำตนให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา คือ รู้แพ้รู้ชนะถึงคราวแพ้กียอมแพ้อย่างดี ถึงคราวชนะก็ชนะด้วยดี ไม่ทำร้ายคนที่ไม่มีทางต่อสู้ ไม่ทำร้ายลับหลัง เมื่อเขาเสียที่อยู่แล้วก็ไม่ซ้ำเติม ดังคำว่า ไม่เหยียบคนที่ล้มแล้วดังนี้

(๕) ผู้ดียอมไม่เป็นผู้อาฆาตจองเวร หมายความว่า เมื่อมีใครมาทำให้โกรธหรือให้เจ็บช้ำน้ำใจด้วยประการใดประการหนึ่งก็ตาม ก็ควรแต่เพียงว่า เจ็บแล้วจำ ก็พอแล้ว คือไม่ควรให้มียังนั้นอีก ให้เป็นการเลิกแล้วกันเสียที่ ไม่ควรพุดพยาบาทอาฆาตจองเวรคอยหาโอกาสแก้แค้นกันอยู่ตลอดไป เช่น ผูกใจว่า เขาต่ำเราเราต้องต่ำเขาให้ได้ เขาดีเราเราต้องดีเขาให้ได้ อย่างนี้ไม่เป็นการควรเลย ต้องคิดว่า เขาต่ำเรา เราต้องหาทางไม่ให้เขาต่ำอีก หรือหลีกหนีไปเสียให้ไกล ถ้าหลีกไม่ได้ก็อย่าให้เขามาทำเราอีกก็แล้วกัน ดังนี้จึงเป็นการควร เพราะเวรยอมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่เวรยอมระงับด้วยการไม่จองเวร

ผนวก ๘

ผู้ที่ยอมไม่เห็นแต่แก่ตัวอย่างเดียว

หมายความว่า ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ต้องคำนึงถึงประโยชน์ตนประโยชน์ท่านเป็นสำคัญ จะเอาแต่ข้างตนเองอย่างเดียวไม่ได้ ต้องนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมด้วย ถ้าเอาแต่ส่วนตัวคนอื่นเดือดร้อนไม่ควรแท้ แต่ในทางตรงกันข้าม เอาแต่ประโยชน์คนอื่น ส่วนตัวเดือดร้อน ก็ไม่ควรเหมือนกัน แต่ถ้ารับอาสาเข้าทำประโยชน์ของหมู่คณะ ก็ต้องถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ประโยชน์ส่วนตัวต้องมาเป็นอันดับรอง อย่างนี้จึงเป็นการสมควรแท้

กายจรรยา

หมายความว่า การแสดงความไม่เห็นแก่ตัวให้ปรากฏโดยการกระทำทางกาย

(๑) ผู้ที่ยอมไม่พักหาความสบายก่อนผู้ใหญ่หรือผู้หญิง หมายความว่า ในการอยู่ร่วมกันในหมู่ในคณะ ท่านที่เป็นผู้ใหญ่กว่าก็มี ท่านที่เป็นผู้หญิงก็มี ผู้น้อยหรือผู้ชายต้องไม่หาความสบายก่อนผู้ใหญ่หรือผู้หญิง เช่น ในการรับประทาน ต้องช่วยให้ผู้ใหญ่และผู้หญิงได้รับประทานก่อนจึงรับประทานภายหลัง ดังนั้นเป็นต้น ย่อมเป็นการควร

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่เลือกสนแย่งชิงที่นั่งหรือที่ดูอันใด หมายความว่า ไม่คอยช่วงชิงหาโอกาสเพื่อตัวโดยถ่ายเดียว ต้องแลเหลียวถึงผู้อื่นบ้างตามควร เช่น ในการขึ้นรถไม่ควรแย่งกันขึ้น ในการนั่งในที่ซึ่งเขาจัด ไม่ควรแย่งที่นั่ง ในการดูมหรสพหรือดูอย่างอื่น ไม่ควรแย่งกันดู ควรให้ไปตามลำดับแถว หรือเป็นไปตามปรกติ แต่ไม่ควรยึดตายดื้อเื้อล่าช้า ทำให้ผู้อื่นต้องเสียเวลาโดยใช่เหตุ ต้องทำให้เป็นไปตามควรแก่กาลเทศะ

(๓) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวแย่งผู้หนึ่งมาจากผู้หนึ่งในเมื่อเขาสนทนากัน หมายความว่า เมื่อผู้หนึ่งกำลังสนทนาอยู่กับอีกผู้หนึ่ง ไม่ควรไปแย่งคู่สนทนาเขา โดยที่ไปแย่งเอาเขามาคุยกับเรา หากมีความจำเป็นด้วยจริงๆ ก็ควรแจ้งให้เขาทราบก่อนและขอโอกาสเขา หากไม่มีความจำเป็นเช่นนั้นแล้ว ไม่ควรทำเป็นเด็ดขาด แม้ในการประกอบธุระอย่างอื่นก็เช่นเดียวกัน

(๔) ผู้ดีเป็นผู้ใหญ่ จะไปมาลูกนั่งยอมไว้ช่องให้ผู้小有โอกาสบ้าง หมายความว่า ในการนั่งในที่ชุมนุมตามปรกติเขาจัดที่นั่งที่ยืนไว้ ในการยืนแถว ผู้ใหญ่ต้องยืนหน้า ในการนั่ง ผู้ใหญ่ก็ต้องนั่งหน้าเหมือนกัน ในการนี้ทุกคนต้องยืนหรือนั่งตามที่ซึ่งเหมาะแก่ตน ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ไปยืนข้างหลังหรือนั่งข้างหลัง หรือยืนปิดช่อง ก็ทำให้ผู้น้อยไม่สามารถจะนั่งจะยืนหรือจะเดินไปได้ เป็นการไม่สมควรแท้ เพราะฉะนั้นต้องนั่งยืนตามที่ที่เหมาะแก่ตน จึงเป็นการควร

(๕) ผู้ดีในการเลี้ยงดู ย่อมแผ่เผื่อ เชื้อเชิญแก่คนข้างเคียง ก่อนตน หมายความว่า ในการเลี้ยงอาหารควรช่วยเหลือให้คนข้างเคียงตนได้อาหารก่อน และในขณะที่กำลังรับประทานอาหารอยู่ ก็ควรดูแลเพื่อช่วยเหลือเพิ่มเติมเมื่อเขาบกพร่องบ้าง อย่างนี้จึงเป็นการควร ทั้งนี้ นอกจากระเบียบในโต๊ะอาหารที่มีอยู่อย่างเคร่งครัด เช่น เมื่อนำมาให้โดยเฉพาะก็หาควรที่จะหยิบไปให้คนอื่นก่อนไม่ และในที่นี้จำต้องช่วยแต่ตนเอง

(๖) ผู้ดีในที่บริโภคน ย่อมหยิบยกยื่นส่งสิ่งของแก่ผู้อื่น ต่อ ๆ ไป ไม่มุ่งแต่กระทำการกิจส่วนตน หมายความว่า ในขณะที่กำลังรับประทานอาหารร่วมกันอยู่ ถ้าเป็นวงใหญ่ อาหารย่อมอยู่ห่างจากอีกฝ่ายหนึ่ง ในการนี้ผู้ซึ่งอยู่ใกล้ต้องยื่นส่งอาหารให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งยังไม่ได้ ถ้าเป็นของที่ต้องเฉลี่ยกันก็ต้องส่งต่อ ๆ กันไปจนทั่วถึง ไม่ควรมุ่งแต่เฉพาะตนทำเดี๋ยวต้องคอยช่วยเหลือกันตามโอกาส อย่างนี้จึงเป็นการควร

(๗) ผู้ดีย่อมไม่รวบสามตะกลามสี่กวาดจวยเอาของที่เขาดังไว้เป็นกลาง จนเกินส่วนที่ตนจะได้ หมายความว่า ในการเลี้ยงร่วมโต๊ะนั้น ย่อมมีอาหารที่เขาจัดไว้เป็นส่วนกลาง ซึ่งกะเนว่าพอแก่จำนวนคนในวงนั้น ในการนี้ผู้ที่มีโอกาสได้แบ่งก่อนก็ไม่ควรแบ่งเอาเสียมากจนเกินไป จนทำให้ผู้ได้โอกาสแบ่งภายหลังไม่ได้ตามควร หรืออาจไม่ได้เลย หรือแม้ในการนั่งในที่รับแขกตามปกติ เขามักตั้งพานหมากพลูปหรือไว้ ซึ่งตามปกติก็พอแก่จำนวนคน

ในชุมนุมนี้ในการนี้ก็ต้องไม่ฉวยเอาเสียมากมายจนเกินส่วนที่ตนควรจะได้ เช่น ล้วงเอามาตั้งกำมือหรือหลายมวนเป็นต้น อย่างนี้ไม่เป็นการควร ต้องหยิบเอาแต่เล็กน้อยพอเป็นกิริยาจึงเป็นการควรแท้

(๘) ผู้ดียอมไม่แสดงความไม่เพียงพอในสิ่งของที่เขายืมยกให้ หมายความว่า ในยามปรกติก็ตาม ในคราวร่วมรับประทานอาหารก็ตาม เมื่อมีผู้ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่เรา เราต้องรู้จักเพียงพอหรือรู้จักเกรงอกเกรงใจเขาย่างมิใช่ว่าเขาให้แล้วก็เอาเสียหมดเท่าไรไม่รู้จักพอ เช่นนี้ก็เกินไป อาจทำให้ผู้ได้พบเห็นเสื่อมความนิยมได้ เพราะฉะนั้นจำต้องรู้ความพอเหมาะพอควร คือต้องรู้จักเพียงพอบ้าง ถ้าเป็นของรับประทานก็เอาแต่พอเท่านั้น ไม่ควรรับเอาจนเหลือซึ่งจะต้องทิ้งเสีย ต้องรู้ความพอเหมาะพอควรอย่างนี้จึงเป็นการควร

(๙) ผู้ดียอมไม่นิ่งนอนใจให้เขาออกทรัพย์แทนส่วนตนเสมอไป เช่น ในการเลี้ยงดูหรือใช้ค่าเดินทางเป็นต้น หมายความว่า ในการเดินทางร่วมกันไป เมื่อมีผู้ใดจัดค่าเดินทางให้ จัดค่าอาหารให้ ก็ไม่ควรนิ่งนอนใจให้เขาต้องออกไปฝ่ายเดียว ทางที่ดีที่สุดนั้นควรเฉลี่ยตามส่วนเท่า ๆ กัน เป็นเหมาะแท้ แต่ถ้าเขาไม่ยอมให้เฉลี่ยก็ต้องหาโอกาสตอบแทนเขาย่างตามควร ไม่ใช่ทำเฉยเมยเอาเขาข้างเดียว ต้องแสดงมิตรจิตมิตรใจตามควรแก่โอกาส

(๑๐) ผู้ดียอมไม่ลืมที่จะส่งของซึ่งคนอื่นได้ส่งเคราะห์ให้ตนยืม หมายความว่า เมื่อยืมของเขามาใช้ควรรีบส่งคืนเขาทันที

เมื่อเสร็จธุระแล้ว นอกจากนั้นแล้ว ยังต้องรักษาให้คงสภาพอยู่เช่นเดิม ถ้าขาดจำนวนหรือเสื่อมเสียด้วยประการใด ต้องจัดการให้คงสภาพตามเดิม ไม่ใช่ทำลืม ถ้าไม่ส่งคืนยอมเป็นการเสียแท้หรือไม่ส่งจนเขาต้องทวงคืนก็ไม่ควร ต่อไปจะยืมเขาไม่ได้อีกหรือไม่กล้าไปยืมเขาเป็นการตัดทางตนเอง ในทางตรงกันข้าม ถ้าเขายืมเรา ไม่ส่งคืน เมื่อมายืมอีก เราก็ก็นำให้คนอื่นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเมื่อยืมของต้องรักษาให้คงสภาพและต้องส่งคืนทันทีเมื่อเสร็จธุระแล้ว หรือตามสัญญาที่ให้ไว้ ดังนั้นจึงเป็นการสมควร

(๑๑) ผู้ดีเมื่อได้รับสิ่งของหรือเลี้ยงดู ซึ่งเขาได้กระทำแก่ตน ย่อมต้องตอบแทนเขา หมายความว่าเมื่อได้รับอุปการะจากผู้ใด ก็ไม่ลืมบุญคุณของท่านผู้นั้น และหาโอกาสตอบแทนบุญคุณท่านตามกำลังความสามารถของตนเช่นพ่อแม่เลี้ยงเรามา ต้องเลี้ยงท่านตอบ ครูอาจารย์สอนวิชาความรู้เรามา ต้องสนองคุณท่าน เพื่อนบ้านหรือเพื่อนฝูงสงเคราะห์เรา เราต้องสงเคราะห์ตอบ เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นการสมควร

วจีจริยา

หมายความว่า การแสดงความไม่เห็นแก่ตัวให้ปรากฏทางวาจา

(๑) ผู้ดียอมไม่ขอแยกผู้หนึ่งมาจากผู้ใด เพื่อจะพาไปพูดจาความลับกัน หมายความว่า ในขณะที่เขากำลังร่วมชุมนุมกันอยู่ เราไม่ควรจะแยกผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งอยู่ในชุมนุมนั้นออกไปจากหมู่

เพื่อจะไปพูดความลับอย่างใดอย่างหนึ่งเลยเป็นอันขาด หากมีความจำเป็นรีบด่วน ก็ควรจะแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ผู้นั้นเข้าใจเอง และปลีกตัวออกไปเอง แล้วเราก็หาโอกาสพูดในเวลานั้น หากไม่ได้โอกาสดังนั้นก็จำเป็นต้องปล่อยไปก่อน ไม่ควรแยกออกมาเช่นนั้น ซึ่งอาจเป็นที่ระแวงสงสัยของบุคคลอื่นได้

(๒) ผู้ดีย่อมไม่สนทนาแต่เรื่องตนอย่างเดียว จนคนอื่นไม่มีช่องจะสนทนาเรื่องอื่นได้ หมายความว่า ในการสนทนาปราศรัยกันนั้น ไม่ควรยกเอาแต่เรื่องของตนเองมาพูด จนกลายเป็นว่าสนใจแต่เรื่องของตนคนเดียว ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นเบื่อหน่ายหรือรำคาญ เพราะไม่มีโอกาสฟังหรือพูดเรื่องอื่น และในชุมนุมเช่นนั้น ควรเป็นผู้ฟังมากกว่าเป็นคนพูดควรให้โอกาสคนอื่นพูดมากกว่าตน เราจะได้ยินได้ฟังเรื่องแปลก ๆ เพิ่มขึ้น ดังนี้

(๓) ผู้ดีย่อมไม่นำฐานะตนเข้ากล่าวแทรกในเวลาฐานะอื่นของเขารุขุมุน หมายความว่า เมื่อคนทั้งหลายกำลังทำฐานะขุขุมุน วุ่นวายอยู่เช่นนั้น ไม่ควรนำฐานะของเราเข้าไปแทรกแซงขึ้นในขณะนั้น ต้องรอจนกว่าผู้อื่นจะหมดฐานะก่อนจึงพูดถึงฐานะของเราต่อไป

(๔) ผู้ดีย่อมไม่กล่าววาจาติเตียนของที่เขาหยิบยกให้ว่าไม่ดีหรือไม่พอ หมายความว่า เมื่อใครให้อะไรแก่เรา ไม่ว่าของนั้นจะเป็นของรับประทานหรือของใช้ก็ตามเราไม่ควรติเตียนสิ่งนั้นโดยประการใดประการหนึ่ง เช่นว่าไม่ดีหรือไม่พอ เป็นต้น ถึงแม้จะรู้สึกเช่นนั้นก็ต้องเก็บไว้ในใจจึงจะควร

(๕) ผู้ดียอมไม่ไต่ถามราคาของที่เขาหยิบยกให้แก่ตน หมายความว่า เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งนำสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งมาให้เรา เราไม่ควรถามราคาของนั้นในขณะนั้นเป็นอันขาด แม้มีความปรารถนา จะรู้ก็ควรหาทางอื่นที่จะสืบถามไม่ใช่ถามกับตัวผู้ให้เอง

(๖) ผู้ดียอมไม่แสดงราคาของที่เขหยิบยกให้แก่ผู้ใดให้ปรากฏ หมายความว่า เมื่อจะให้อะไรแก่ใคร ไม่จำเป็นต้องแสดงราคาสิ่งนั้นให้ปรากฏแก่เขา เพราะถึงอย่างไรก็ตามเขาอาจรู้ได้เอง ที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะสิ่งของนั้น ย่อมแสดงถึงน้ำใจผู้ให้เท่านั้น ว่ามีน้ำใจเพียงใด บางทีของอาจน้อย แต่น้ำใจมาก ก็ยอมเป็นที่ชื่นใจของคนผู้รับได้เหมือนกันดังนี้

(๗) ผู้ดียอมไม่ใช้วาจาอันโอ้อวดตนและลบหลู่ผู้อื่น หมายความว่า การพูดโอ้อวดย่อมทำให้ผู้ฟังหมดความเมตตาปรานี และยิ่งเป็นการลบหลู่คนอื่นด้วยแล้ว ยิ่งไม่สมควรอย่างแท้จริง เช่นพูดว่าตนดีอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นการยกตนอวดตน ถ้าพูดว่าตนดีกว่าคนนั้นคนนี้ นี่เป็นการลบหลู่คนอื่น ถ้าพูดทั้งโอ้อวดตนและลบหลู่คนอื่นย่อมเป็นการไม่สมควรแท้ต้องถ่อมตนและยกย่องคนอื่นจะดีกว่า

มโนจริยา

หมายความว่า การแสดงความไม่เห็นแต่แก่ตัวอย่างเดียวให้ปรากฏในทางใจ

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่มีใจมักได้เที่ยวขอของเขาร่ำไป หมายความว่า เมื่อเห็นของเขาทำไว้สวย ๆ งาม ๆ น่าดูน่าชมก็เกิดอยากได้ เมื่อหาเองไม่ได้ ความมักได้เข้าครอบงำก็ขอเขา ต้องการเมื่อไรขอเมื่อนั้น ขอเขาร่ำไป ตามปรกติมีคำเตือนว่า ผู้ที่ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจของผู้ถูกขอ ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจของผู้ขอ ควรหลีกเลี่ยงจากคำเตือนนี้อย่าให้มันขึ้นได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ไม่ควรขอของของใคร ๆ ทั้งสิ้นหากจำเป็นต้องขอก็ขอแต่พอเหมาะพอควร และควรขอแต่เฉพาะบุคคลที่เขายอมให้ขอเท่านั้น แม้ในบุคคลเช่นนั้น ก็ต้องขอสิ่งที่ควรขอเท่านั้น อย่างนี้จึงเป็นการควร

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่ตั้งใจปรารถนาของรักเพื่อน หมายความว่า ของ ๆ เพื่อนไม่ว่าจะเป็นคนเป็นสัตว์หรือเป็นข้าวของใด ๆ ก็ดี ซึ่งเพื่อนรักมาก เราไม่ควรจะมีจิตปรารถนาอยากได้ของเขาเพราะควรเห็นใจว่าเขารักเขาก็ต้องหวง หากไปคิดปรารถนาเข้าแล้วอาจจะทำผิดลงไปอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้

(๓) ผู้ที่ย่อมไม่พึงใจการหยิบยืมข้าวของทองเงินซึ่งกันและกัน หมายความว่า ตามปรกติเมื่อมีความจำเป็นก็ต้องหยิบยืมกันบ้าง แต่ไม่ควรพอใจในการทำเช่นนั้นตลอดไปเพราะการทำเช่นนั้นอาจเป็นเหตุให้แตกสามัคคี หรือผิดใจกันได้ ยิ่งเป็นเงินเป็นทองด้วยแล้วไม่เป็นการบังควรแท้ การหยิบยืมเพื่อการลงทุนค้าขายยังพอทำเนาแต่ก็ต้องทำเป็นครั้งเป็นคราว และควรส่งคืนตามกำหนด แต่การ

หยิบยืมเขามากินมาใช้ไม่เป็นการบังควรเลยเป็นอันขาด ดังนั้น จึงไม่ควรพอใจก่อนหนี้สินเสียเลยจะดีกว่า

(๔) ผู้ดียอมไม่หวังแต่จะพึ่งอาศัยผู้อื่น หมายความว่า ตามปรกติเมื่อคนเราอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวก ต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน แต่เราจะหวังแต่จะพึ่งพาอาศัยเขาถ่ายเดียวยอมไม่เป็นการสมควร ต้องพยายามอาศัยตนเองให้ได้ทุกอย่าง ควรให้ทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จด้วยลำแข้งของตัวเอง โดยที่ สุดแม้พ่อแม่ซึ่งเป็นที่พึ่งพาอาศัยของเรานั้น ท่านก็ยังมีวันถึงเวลาแก่เฒ่า และในกาลนั้นเราก็ต้องให้ท่านได้อาศัยบ้าง ไม่ควรตั้งหน้าตั้งตาอาศัยท่านโดยส่วนเดียว ดังนี้จึงเป็นการควร

(๕) ผู้ดียอมไม่เป็นผู้เกี่ยงงอนทอดเทภาระงานตนให้ผู้อื่น หมายความว่า การงานอันใดซึ่งเป็นหน้าที่ของตนจะมากก็ตาม น้อยก็ตาม ต้องทำให้เสร็จตามกำหนด ไม่ควรบิดความรับผิดชอบให้คนอื่น แม้การประกอบการทำงานร่วมกัน ก็มีบังควรเกี่ยงงอนกัน ต้องช่วยกันจัดช่วยกันทำจนสุดกำลังความสามารถด้วยกัน ดังนี้จึงควร

(๖) ผู้ดียอมรู้จักผู้อื่นที่ได้ทำแล้วแก่ตน หมายความว่า เมื่อได้รับอุปการะจากใครแม้เพียงเล็กน้อย ก็ไม่ควรลืมบุญคุณเขา ควรบูชาเขาด้วยกายวาจาใจ เมื่อยังไม่มีโอกาสจะทดแทนก็ทำในใจไว้ เมื่อมีโอกาสมือใด จงรีบตอบสนองทันที นี่จึงเป็นการควร

(๓) **ผู้ดีย่อมไม่มีใจริษยา** หมายความว่า เมื่อเห็นใครได้ดี ก็พึงพลอยยินดีกับเขา ไม่ตั้งหน้าตั้งตาคิดริษยาต้อนเขา คนที่ อิจฉาริษยาเขานั้น ถ้าเป็นใหญ่กว่าเขา ก็เท่ากับลดตัวลงมาต่ำกว่าเขา ถ้าเป็นผู้น้อยกว่าเขาก็เท่ากับยกตนขึ้นเหนือลม ไม่เป็นการดีเลย ควรพลอยยินดีกับเขาเมื่อเขาได้ดีจึงเป็นการควร

ผนวก ๕

ผู้ด้อยมรักษาความสุจริตซื่อตรง

หมายความว่า ความสุจริตซื่อตรงนี้เป็นเกราะกันได้เป็นอย่างดี บุคคลควรเอาหลักธรรมข้อนี้เป็นหลักใจของตนดำรงตนอยู่ในความสุจริตซื่อตรงเสมอ

กายจริยา

หมายความว่า การแสดงความสุจริตซื่อตรงให้ปรากฏโดยการกระทำทางกาย

(๑) ผู้ด้อยมไม่ละลาบละล้วง เข้าห้องเรือนแขกก่อนเจ้าของบ้านเขาเชิญ หมายความว่า เมื่อไปถึงบ้านใดบ้านหนึ่งก่อนที่จะเข้าบ้านเขา ต้องบอกให้เขารู้ และได้รับอนุญาตจากเขาก่อน โดยที่เขาออกมาเชื้อเชิญ ถ้าเขายังไม่เชิญไม่ควรเข้าเป็นเด็ดขาด ถ้าขึ้นทำ ความเสียหายอาจเกิดขึ้นได้ เพราะเหตุนี้เมื่อจะเข้าบ้านใคร จึงควรรอให้เจ้าของบ้านเชิญเสียก่อน อย่างนี้จึงเป็นการควร

(๒) ผู้ด้อยมไม่แอลอดสอดส่ายโดยเพ่งเล็งเข้าไปตามห้องเรือนแขก หมายความว่า เมื่ออยู่ในบ้านเรือนของใคร ไม่สอดส่ายสายตาเที่ยวดูโน่นดูนี่ เป็นทำนองตื่นเต้นหรือเป็นทำนองดูหมิ่นหรือเป็นทำนองดูว่ามีอะไรอยู่ที่ไหน ในลักษณะผู้สอดส่ายอยากรู้

อยากเห็น ดังนี้ไม่เป็นการควร ต้องระมัดระวังตาหู สำรวมอยู่
เป็นปกติ ไม่ตื่น ไม่สอດสาย จึงเป็นการควร

(๓) ผู้ดีย่อมไม่เที่ยวฉวยโนนหยิบนี้ของผู้อื่นจนเหลือเกิน
ราวกับว่าจะค้นหาสิ่งใด หมายความว่า เมื่ออยู่ในบ้านเรือนผู้ใด
ไม่เที่ยวชอกแซกค้นสิ่งของต่าง ๆ ให้กระจุกกระจายไปตามต้องการ
ซึ่งอาจทำให้เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย เพราะทำที่เสมือนหนึ่ง
มีของต้องห้ามอยู่ในบ้านนั้นหรือจะซ่อนเร้นอะไรไว้ในบ้านนั้น
เพราะฉะนั้นต้องระมัดระวังตนจะหยิบจะฉวยสิ่งใดก็ให้อยู่ในลักษณะ
ที่สุภาพเรียบร้อยควรแก่กาลเทศะ

(๔) ผู้ดีย่อมไม่เที่ยวขอหรือหยิบฉวยดูจดหมายของผู้อื่น
ที่เจ้าของไม่ประสงค์จะให้ดู หมายความว่า ไม่ควรเปิดดูจดหมาย
ของผู้อื่น ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น เว้นแต่เขามอบให้เป็นหน้าที่
ขยายความกว้างออกไปเรื่องส่วนตัวของคนอื่นไม่ว่าเรื่องใด ๆ
ทั้งสิ้น ไม่ควรสอดรู้เลยเป็นอันขาดเพราะเป็นเรื่องเฉพาะตัวของเขา

(๕) ผู้ดีย่อมไม่เที่ยวขอหรือดูสมุดพก หรือสมุดจดรายงาน
บัญชีของผู้อื่น ซึ่งตนไม่มีธุระเกี่ยวข้องเป็นหน้าที่ หมายความว่า
สมุดพกนั้นตามปกติเขาจดเรื่องต่าง ๆ เป็นส่วนตัว หรือเป็น
ส่วนที่เจ้าของจะต้องกำหนดจดจำไว้เป็นพิเศษ หรือสมุดจดรายการ
บัญชีสิ่งต่าง ๆ ทั้งรับทั้งจ่ายอันเป็นส่วนตัวของเขา ไม่ควรขอเขาดู

หรือไม่ควรไปเที่ยวหีบดูเฉย ๆ ต้องยับยั้งชั่งใจอย่าเผลอไปทำเข้า
จะเป็นการเสียมรรยาทอย่างยิ่ง

(๖) ผู้ดื้อยอมนิยามที่โต้เถียงหนังสือของผู้อื่น หมายความว่า โต้เถียงหนังสือนั้นก็เข้าลักษณะเฉพาะตัวเหมือนกัน เพราะเจ้าของโต้เถียงทำหรือเก็บงำสิ่งใดไว้เพื่อประโยชน์ของตน โดยเฉพาะ หรือมีเรื่องเกี่ยวกับตนโดยเฉพาะจึงไม่ควรเถียงกัน ที่นั่น

(๗) ผู้ดื้อยอมนิยามที่เฝ้าดูหนังสือตามโต้เถียงหนังสือของผู้อื่น หมายความว่า หนังสือซึ่งวางอยู่บนโต๊ะของเขานั้น ภายในหนังสือ นั้น อาจมีอะไรซึ่งเจ้าของเขาต้องการสอดไว้เฉพาะตัว หรือมีเรื่องเฉพาะตัวอยู่ในนั้นจึงไม่ควรเฝ้าดู การทำเช่นนั้น เมื่อไม่มีอะไรเกิดขึ้นก็ดีไป ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นแล้ว ก็อาจถูกระแวงสงสัย เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการควรเลยที่จะทำ

(๘) ผู้ดื้อยอมนิยามที่แทรกเข้าหมู่ผู้อื่น ซึ่งเขาไม่ได้เชื่อเชิญ หมายความว่า ตามปรกติบุคคลเราย่อมมีความคุ้นเคยกันเป็นหมู่เป็นพวก และมักจะเป็นไปในบุคคลผู้มีอิทธิพลใจโดยตรงกัน เสมอใจกันกลายเป็นหลายหมู่หลายพวกขึ้น แต่ไม่ใช่เป็นลักษณะแตกหมู่แตกพวก เมื่อคนทั้งหลายกำลังรวมกลุ่มอยู่เช่นนั้น เราไม่ควรเข้าแทรกแซงเลยเป็นอันขาด เว้นไว้แต่เขาเชื่อเชิญ แม้เขาเชื่อเชิญก็ต้องใคร่ครวญโดยชอบด้วยเหตุผล จะควรเพียงใด พึงระวังรักษา กิริยาให้สุภาพเรียบร้อย ตามควรแก่กาลเทศะ

(๘) ผู้ดีย่อมไม่ลอบแอบฟังคนพูด หมายความว่า ในขณะที่เขากำลังพูดกันอยู่ ไม่ว่าเขาจะอยู่ในที่ใด ๆ ในห้องก็ดี ในที่แจ้งก็ดี ไม่ควรแอบฟังความที่เขาพูดกัน รวมความว่า เรื่องของคนอื่นแล้ว ไม่สมควรสอดรู้สอดเห็นเลย

(๑๐) ผู้ดีย่อมไม่แอบดูการลับ หมายความว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นความลับ หรือเป็นส่วนตัวเฉพาะของเขา เราไม่ควรดูเรื่องเช่นนั้นเลยเป็นเด็ดขาด

(๑๑) ถ้าเห็นเขาจะพูดความลับกัน ผู้ดีย่อมต้องหลบตา หรือลี้ตัว หมายความว่า อันความลับของใคร ๆ นั้นไม่ควรแสดงอาการสอดแทรกอยากรู้อยากเห็น เกี่ยวกับความลับของผู้อื่น การปลุกตัวเพื่อเปิดโอกาสให้เขาพูดความลับกันได้โดยไม่ต้องระแวงใครย่อมเป็นมรรยาทอันดีอย่างหนึ่ง การเที่ยวสอดรู้สอดเห็นนั้น ถ้าหากความลับนั้นไปเปิดเผยขึ้น เขาก็โทษเราหรือระแวงสงสัยว่า เราจะเป็นผู้เปิดเผย ถ้าหากเป็นความลับที่ถึงคอขาดบาดตาย เมื่อเขารู้ว่าเรารู้ เขาก็อาจฆ่าเราก่อน เพื่อปิดความลับของเขาก็ได้

(๑๒) ถ้าจะเข้าห้องเรือนผู้ใด ผู้ดีย่อมต้องเคาะประตูหรือกล่าววาจาให้เขารู้ตัวก่อน หมายความว่า เมื่อจะเข้าในที่ใด ต้องแสดงตัวให้เขารู้ก่อน เมื่อจะเข้าห้องใดต้องกระแอมไอหรือเคาะประตู หรือให้สัญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งให้คนภายในรู้ก่อน ไม่ควรพรวดพราดเข้าไป ซึ่งเป็นการเสียมรรยาท

วจีจริยา

หมายความว่า การแสดงความสุจริตซื่อตรงให้ปรากฏทางวาจา

(๑) ผู้ดียอมไม่สอดแทรกใต้อามรรษะส่วนตัวหรือการในบ้านของเขาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องแก่ตน หมายความว่า อามรรษะส่วนตัวของเขาหรือการในบ้านของเขา เราไม่ควรชอกแซกถาม ตามปกติเราถามกันแต่เพียงถึงทุกข์ถึงสุขของกันและกันเท่านั้น เว้นไว้แต่เรามีหน้าที่ เช่น เป็นผู้ใหญ่หรือเป็นเพื่อนสนิทของเขา เพื่อรู้ความเป็นไปของเขา หากมีโอกาสจะช่วยเหลือได้อย่างใดบ้าง หรือเพื่อคลายความห่วงใยในเขา แม้เช่นนั้น ก็ต้องระมัดระวังให้เป็นการเฉพาะจริง ๆ และให้รู้จักกันจริง ๆ เท่านั้น นอกนั้นไม่ควรเลย

(๒) ผู้ดียอมไม่เที่ยวถามเขาว่านั้นเขียนหนังสืออะไร หมายความว่า เมื่อเห็นเขากำลังเขียนหนังสืออยู่ ซึ่งมีใช้หนังสือเปิดเผยในกระดานดำ เป็นหนังสือทำนองจดหมายก็ไม่ควรถามเขา

(๓) ผู้ดียอมไม่ถามถึงผลประโยชน์ที่เขาหาได้เมื่อตนไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง หมายความว่า ไม่ควรถามรายได้ของเขา เช่น ไม่ถามถึงเงินเดือนเป็นต้น นอกจากเป็นผู้มีหน้าที่ต้องการช่วยเหลือ หรือเป็นผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยกันก็ควรถามได้ แต่ต้องให้เป็นการเฉพาะ

(๔) ผู้ดียอมไม่เอาการในบ้านของผู้ใดมาแสดงในที่แจ้ง หมายความว่า เรื่องภายในครอบครัวของเขา ซึ่งเรารู้มา แม้ถึง

จำเป็นอย่างไร เช่น เขาทำให้เราโกรธ เราก็ไม่ควรนำเอาเรื่อง
เช่นนั้นของเขามาพูดในที่แจ้ง คือที่ชุมนุมชนโดยที่สุดแม้เรื่องภายใน
ครอบครัวของเราเองก็เช่นกัน ไม่ควรนำมาเปิดเผยในที่แจ้งเป็นอันขาด

(๕) ผู้ดีย่อมไม่เก็บเอาความลับของผู้หนึ่ง มาเที่ยวพูดกับ
ผู้อื่น หมายความว่า สิ่งที่เรียกว่าความลับนั้นได้แก่สิ่งที่เขารู้เฉพาะ
ในวงของเขาหรือเฉพาะตัวเขา ความลับแบ่งออกได้เป็นอย่าง ๆ
คือ ความลับเฉพาะตัว รู้ได้คนเดียวบุคคลที่ ๒ รู้ไม่ได้ ความลับเฉพาะ
สองคน บุคคลที่สามรู้ไม่ได้ ความลับในครอบครัว คนนอกครอบครัว
รู้ไม่ได้ ความลับของหมู่คณะ บุคคลนอกหมู่คณะรู้ไม่ได้ ความลับ
ของประเทศชาติบุคคลต่างประเทศต่างชาติดูรู้ไม่ได้ เมื่อเรารู้ความลับ
ของใคร ๆ เราก็ไม่ควรพูด ควรถือคำโบราณว่า รู้แล้วพูดไป
สองไพเบี้ยรู้แล้วหนึ่งเสียตำลึงทอง ดังนี้

(๖) ผู้ดีย่อมไม่กล่าวถึงความชั่วร้าย อันเป็นความลับเฉพาะ
บุคคลในที่แจ้ง หมายความว่า อันธรรมาบุคคลเรานั้น ย่อมมีทั้งดี
ทั้งชั่วปะปนกันอยู่ ในบุคคลคนเดียวก็มีทั้งสองอย่าง เราดูบุคคล
เราก็ควรดูทั้งสองอย่าง แต่สิ่งที่เราควรถือเอาก็คือความดีของเขา
เราไม่ควรจำเอาความชั่วของเขาไว้ หากเราจะจำได้บ้างเราก็
ไม่ควรพูดในที่ใด ๆ แก่ใคร ๆ เลย ถ้าขึ้นพูดไปก็คือแสดงถึงจิตใจ
อันชั่วร้ายของเราเอง ดังนั้นจึงไม่ควรพูด

(๗) ผู้ดีย่อมไม่พูดลับปลับกลับกลอกตลบตะแลง หมายความว่า
เมื่อพูดคำใดแล้วต้องยืนคำนั้น แม้ว่าคำนั้นจะให้โทษแก่เรา

เราก็ต้องยอม การพูดกลับไปกลับมา ย่อมไม่ได้รับความนับถือจากใคร ๆ เลย ดังนั้นจึงไม่ควรพูด

(๔) ผู้ที่ย่อมไม่ใช้คำสบถติดปาก หมายความว่าในขณะที่พูดนั้น เขาจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามเถิด ขอแต่ให้พูดให้เขาเข้าใจก็แล้วกัน ในเวลาเช่นนั้นไม่ควรใช้คำสบถอย่างใดอย่างหนึ่งเลยโดยที่สุดแม้พูดว่า ถ้าไม่เชื่อให้ไปตามคนนั้นคนนี้ก็ไมควร ต้องพยายามระมัดระวังให้มากที่สุด หรือแม้ที่สุด เมื่อถามอะไรใครเขาตอบแล้วฟังเข้าใจแล้วก็ควรพอใจแล้ว ไม่ควรไปย่ำคำเขาอีกว่าจริงหรือแน่หรืออีก เพราะคำเช่นนั้น เป็นการแสดงว่าไม่เชื่อเขา ถ้าหากไม่เชื่อก็ควรอยู่แต่ในใจของเรา

(๕) ผู้ที่ย่อมไม่ใช่อ้อยคำมูสา หมายความว่า ไม่ควรพูดคำเท็จเลย ถ้าจำเป็นต้องพูดก็พึงนิ่งเสียหรือหลีกเลี่ยงเสีย พูดคำใดคำนั้นเป็นคำจริง คือพูดตามเห็นตามรู้ ความจริงพูดเท็จนี้ยากกว่าพูดจริง เพราะต้องคิดสร้างเรื่องเอาใหม่ทั้งหมด ส่วนคำจริงนั้นพูดง่าย คือเห็นอย่างไรรู้อย่างไรก็พูดไปอย่างนั้น ดังนั้นจึงควรพูดแต่คำจริง เพราะคำจริงเป็นคำที่ไม่ตาย

มโนจริยา

หมายความว่า การแสดงความสุจริตซื่อตรงให้ปรากฏด้วยความคิด

(๑) ผู้ดีย่อมไม่เป็นคนต่อหน้าอย่างหนึ่งลับหลังอย่างหนึ่ง หมายความว่า ต่อหน้าอย่างไร ลับหลังต้องอย่างนั้น ไม่ควรทำอย่าง คนโบราณว่า ต่อหน้านะพลับ ลับหลังตะโกหรือหน้าไหว้หลังหลอก ต้องทำตรงไปตรงมาทั้งต่อหน้าและลับหลัง จึงสมควรแท้

(๒) ผู้ดีย่อมเป็นผู้รักษาความไว้วางใจของผู้อื่น หมายความว่า เมื่อได้รับความไว้วางใจแล้ว ควรรักษาความไว้วางใจนั้นไว้ ให้เขาไว้วางใจได้อย่างแท้จริง มิใช่ว่าเขาไว้วางใจแล้วก็เที่ยวเปิดเผยเรื่อง อันปกปิดดังนี้ไซ้ไม่ได้ ต้องรักษาความไว้วางใจที่เขาได้ให้แก่ตน จึงจะสมชื่อ

(๓) ผู้ดีย่อมไม่แสวงหาประโยชน์ในทางผิดธรรม หมายความว่า เรื่องประโยชน์นี้ใคร ๆ ก็ต้องการ แต่การแสวงหาประโยชน์ ต้องแสวงหาโดยความเป็นธรรม ถ้าแสวงหาผิดธรรมแล้ว ประโยชน์ ที่ได้เพราะความผิดธรรมนั้น ย่อมจะเผาตน ทำตนให้เดือดร้อน เพราะมีประโยชน์เช่นนั้น เช่น คนร่ำรวยเพราะโกงเขาฉ้อเขา ในที่สุดจะต้องได้รับความเดือดร้อน เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรทำเลย

(๔) ผู้ดีย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในความเที่ยงตรง หมายความว่า ความเที่ยงตรงนี้ ย่อมบันดาลให้คนเป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหลาย ไม่ว่าจะอยู่ในภาวะอย่างไร ถ้ามีความเที่ยงตรงแล้วย่อมได้รับความเคารพนับถือทั่วไป ควรพยายามวางตนอยู่ในลักษณะนี้

อธิบายคำว่าเที่ยงตรง คือความยุติธรรมถือหลักธรรมเป็นใหญ่ เช่น เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นในระหว่างคน ๒ คน เราจะเป็นผู้ตัดสินก็ต้องตัดสินโดยปราศจากอคติ ๔ ประการ ได้แก่ ความลำเอียงเพราะรัก เพราะโกรธ เพราะกลัว และเพราะหลง ผู้มีใจเป็นกลางไม่เข้ากับคนผิดจึงได้ชื่อว่าเป็นคนเที่ยงตรง.

ผนวก ๑๐

ผู้ดียอมไม่ประพฤติชั่ว

หมายความว่า ความชั่วคือความเสียหายสกปรกลามก คนที่
ทำอย่างนั้น เรียกว่าประพฤติชั่ว ผู้ดีไม่ควรประพฤติเช่นนั้น ความ
จริงก็ประพฤติไม่ได้อยู่เอง จึงชื่อว่าผู้ดี ถ้าประพฤติชั่วเข้า ความ
เป็นผู้ดีก็หมดไป เพราะฉะนั้น ผู้ดีจึงไม่ประพฤติชั่ว

กายจริยา

หมายถึงความประพฤติทางกาย คือ เว้นความชั่วทางกาย

(๑) ผู้ดียอมไม่เปื้อนพาลเที่ยวกะกะระรานและกระทำร้ายคน
หมายความว่า ผู้ดียอมไม่ทำตนให้เป็นพาลเกรต่อใคร ๆ เข้าตำราว่า
ตัวโตกว่าข่มเหงผู้น้อยกว่า มั่งมีกว่าระรานคนจน มีอำนาจกว่า
ระรานผู้มีอำนาจน้อยกว่า แม้คนเสมอกันก็ไม่ควรเป็นพาล ต้องแสดง
ตนให้เห็นว่ามีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลายทั่วไป จึงเป็นการสมควร

(๒) ผู้ดียอมไม่ข่มเหงผู้อ่อนกว่า เช่น เด็กหรือผู้หญิง
หมายความว่า เมื่อเห็นสู้ไม่ได้ก็ไม่ควรข่มเหงเขาจะว่าใครต้องว่า
ต่อหน้า จะสู้รบตบมือกับใครก็ต้องให้ออกาสเขาต่อสู้ มิใช่เห็นเขา
อ่อนกว่าด้อยกว่าแล้ว ก็ทำเอาทำเอาเช่นนี้ไม่เป็นการสมควรเลย
กลายเป็นคนข่มเหงเด็ก ข่มเหงผู้หญิง ควรดเว้น เมื่อเห็นผู้อ่อนกว่า
หรือผู้หญิงควรให้ความกรุณาปราณีตามควร จึงเป็นการดี

(๓) ผู้ด้อยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เจ็บอายเพื่อความสุข
 ยินดีของตน หมายความว่า ไม่ถือเอาความเดือดร้อนของผู้อื่นเป็น
 ความสนุกสนานของตน เช่น เด็กจับจิ้งหรีดมากัดกันเล่นเห็นเป็น
 สนุกสนาน หรือคนผู้ใหญ่มากดปลา ชนไก่ หรือเหย่นคนอื่นเล่น เขา
 เดือดร้อนเป็นสนุกสนานหรือจับคนมาทรมานเล่น หรือจับมาโกนหัว
 ปลอยตัวไป เห็นเป็นสนุกสนานเป็นต้น ไม่ดีเลย ไม่ควรทำแท้

(๔) ผู้ด้อยไม่หาประโยชน์ด้วยอาการที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
 หมายความว่า สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนแต่คนอื่นต้องเดือดร้อน
 ไม่ควรทำเป็นเด็ดขาด

(๕) ผู้ด้อยไม่แสพสุราจนถึงเมาและติด หมายความว่า
 อันว่าสุราเมรัยนั้น เป็นของเสพยึดติดให้โทษ ทำผู้เสพให้มึนเมา แต่สุรา
 นั้นบางครั้งก็ใช้เป็นยาได้บ้าง เมื่อมีความจำเป็นจะต้องดื่มบ้าง
 เช่น ในคราวถูกงูกัด หรือในคราวที่หญิงคลอดบุตร เป็นต้น ก็
 พึงดื่มกินได้บ้าง หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่นก็ดื่มกินได้บ้าง แต่
 ไม่ควรให้ถึงมึนเมา และไม่ควรดื่มเป็นอาภินนิจติด ในทางที่ถูกนั้น
 ควรงดเว้นเสียจะดีกว่าเพราะมีแต่โทษโดยส่วนเดียวเท่านั้น

(๖) ผู้ด้อยไม่มัวสุมกับสิ่งอันเลวทราม เช่น กัญชา
 ยาฝิ่น หมายความว่า อันของยาเสพยึดติดให้โทษทุกชนิด ย่อมมีแต่
 โทษ เป็นสิ่งอันเลวทรามต่ำช้า ทำผู้เสพให้กลายเป็นคนเลวทราม
 ไปด้วย ยิ่งมัวสุมจนติดแล้ว ก็ยิ่งให้โทษมาก ดังนั้นคนสุบฝิ่นกิน
 กัญชา จึงได้รับโทษมากมาย เป็นของควรงดเว้นเด็ดขาด

(๓) ผู้ดีย่อมไม่หมกมุ่นในการพนัน เพื่อจะปรารภนาทรัพย์ หมายความว่า การพนันทุกชนิด ไม่ใช่เป็นทางหาทรัพย์ การแสวงหาทรัพย์ ย่อมมีในทางอื่น เช่น การประกอบกิจการอันสุจริต เป็นต้น และเศรษฐกิจการพนันก็ไม่เคยมีปรากฏในโลก ผู้ปรารภนาทรัพย์ จึงไม่ควรหมกมุ่นในทางนั้น คิดดูง่าย ๆ ทรัพย์ที่นำไปเล่นการพนันนั้น ก็เป็นทรัพย์ที่ได้มาด้วยหยาดเหงื่อที่ตนได้ทำการงานต่าง ๆ ทั้งนั้น น้อยนักหนาที่จะใช้ทรัพย์ที่เกิดจากการพนันไปเล่นการพนัน เพราะฉะนั้นควรเว้นให้ได้เด็ดขาด

(๔) ผู้ดีย่อมไม่ถือเอาเป็นของตน ในสิ่งที่เจ้าของไม่ได้ อนุญาตให้ หมายความว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ของตนแล้ว ไม่ควรถือเอาทั้งนั้น ไม่ว่าของนั้นจะดีวิเศษอย่างไร จะถือเอาสิ่งใด ต้องได้รับอนุญาตก่อนเสมอ แม้ในของที่ได้รับอนุญาตนั้นเล่าก็ควรรู้ประมาณด้วย เพราะบางทีผู้ให้อาจให้ด้วยความจำใจก็ได้ ตามปรกติกคนที่มีความจงใจหรือสูงศักดิ์ ไม่ควรทักของใครว่าดีหรือซื้อเทียมขอเป็นอันขาดเพราะในการเช่นนั้นผู้ให้อาจให้ด้วยความไม่เต็มใจก็ได้ แต่มีข้อยกเว้นอยู่อย่างหนึ่งที่อาจถือเอาได้โดยไม่ต้องรออนุญาตเช่น การถือวิสาสะ ถือเอาเพราะอาศัยความคุ้นเคย แต่การถือเอาเช่นนั้น ต้องเชื่อแน่ว่า เจ้าของรู้แล้วพอใจจึงใช้ได้ นอกนั้นไม่ควรทั้งสิ้น

(๕) ผู้ดีย่อมไม่พึงใจในหญิงที่มีเจ้าของหวงแหน หมายความว่า ตามปรกติชายหนุ่มหญิงสาว เมื่อเห็นกันเข้าก็อดชอบพอกันไม่ได้ เพราะธรรมชาติชักจูงให้เป็นเช่นนั้น แต่การทำเช่นนั้น

หรือรู้สึกเช่นนั้น ควรเป็นคนโสดด้วยกันทั้งสองฝ่ายถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีคู่ครองแล้ว ก็ไม่ควรยอมให้ความรู้สึกเช่นนั้นเกิดขึ้น หากเกิดขึ้นก็ควรข่มใจไว้ อย่าให้แสดงออกให้ปรากฏได้

วจีจริยา

หมายถึงความประพฤติทางวาจา ได้แก่การยกเว้นความชั่วทางคำพูด

(๑) ผู้ดียอมไม่เป็นพาลพอใจทะเลาะวิวาท หมายความว่า ไม่ก่อการทะเลาะวิวาทกับใคร ๆ ไม่ว่าผู้นั้นจะโตกว่าหรือเล็กกว่า หรือมีกำลังน้อยกว่าตน เพราะการทำเช่นนั้น จะเป็นเหตุให้ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย แม้เมื่อทราบเหตุที่จะให้ต้องทะเลาะวิวาท ก็ควรระงับยับยั้งขังใจไว้ถือเอาความเข้าใจดีต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันเป็นหลัก ทำความรักความอาลัยให้เกิดขึ้น เห็นการแตกร้างว่าเป็นโทษเห็นความพร้อมเพรียงว่าเป็นคุณ ควรสมัครักใคร่กันไว้จะดีกว่า

(๒) ผู้ดียอมไม่พ้อใจนินทาว่าร้ายกันและกัน หมายความว่า ไม่ตำหนิตีเตียนใครลับหลัง ถ้าจำเป็นจะต้องตำหนิตีเตียนก็หาโอกาสพูดให้เขารู้ตัวต่อหน้า และในสถานที่อันเหมาะสมอันควร ไม่ใช่เวลาให้ล่วงไปด้วยการนินทาว่าร้ายกันและกัน ควรพูดแต่คำที่เป็นคุณ เช่น สรรเสริญเขา เป็นต้น แต่สรรเสริญนั้นควรพูดลับหลังจะดีกว่าพูดต่อหน้าอาจกลายเป็นยอไปก็ได้

(๓) ผู้ดียอมไม่พอใจพูดส่อเสียดยุยง หมายความว่า ไม่ยุยงให้เขาแตกร้างกัน ตามปรกติกายุงอาจมิได้ด้วยผู้ยุปรารณา จะให้เขารักตน การทำตนให้เขารักด้วยวิธีนี้เป็นวิธีการที่เลวทรามต่ำช้า ไม่ควรทำเลย พูดไปก็เสียศักดิ์ศรีตนเองไม่ควรแท้

(๔) ผู้ดียอมไม่เป็นผู้สอพลอประจบประแจง หมายความว่า ไม่ควรทำตนให้ผู้ใหญ่หรือใคร ๆ ชอบพอรักใคร่ด้วยวิธีการประจบสอพลอ คืออ้างเอาแต่สิ่งที่ไม่จริงมาพูด หรือคอยส่งเสริมซ้ำเติมผู้อื่นเพื่อให้ผู้ฟังพอใจรักใคร่ตน ควรเป็นทำงานตามหน้าที่ให้สุดความสามารถ ถือเอางานเป็นสำคัญอย่าถือเอาการประจบสอพลอเป็นหลัก ความดีที่ติดตัวนั้น อยู่於การทำงานตามหน้าที่ เมื่อได้ทำงานตามหน้าที่แล้ว ใครจะรู้ไม่รู้ไม่สำคัญเลย

(๕) ผู้ดียอมไม่แข่งชกให้ร้ายผู้ใด หมายความว่า ผู้ดีต้องคิดดี คือต้องปรารณาความสุขแก่คนและสัตว์ทั่วไปต้องมีความกรุณาปรานีให้ผู้น้อย ไม่ปรารณาร้ายแก่ใครแม้เขาจะไม่เป็นไปตามปากเรา แต่ก็ เป็นเครื่องแสดงน้ำใจอันร้ายกาจของตัวเราเอง

มโนจริยา

หมายถึงความประพฤติทางใจ ได้แก่การเว้นความชั่วทางใจ

(๑) ผู้ดียอมไม่ปองร้ายผู้อื่น หมายความว่า เมื่อถูกใครว่าให้เจ็บใจ หรือถูกทำร้ายด้วยประการใด ก็ไม่ปองร้ายเขาผู้นั้นเป็นแต่เพียงเจ็บแล้วจำ พยายามมิให้มีเรื่องเช่นนั้นอีก พยายาม

หลีกเลียงให้ไกลแสนไกล หรือหาทางผูกสมักรักใคร่กับผู้นั้น ได้ก็จะดียิ่งขึ้น เพราะเหตุว่าการปองร้ายผู้อื่นอาจเป็นทางให้ประกอบ อาชญากรรม ซึ่งจะเท่ากับทำร้ายตนเองในที่สุด

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่คิดทำลายผู้อื่นเพื่อประโยชน์ตน หมายความว่า ไม่คิดหาความสุขเหนือความทุกข์ยากของคนอื่น ไม่หาความมั่งมีเหนือความยากจนของคนอื่น ไม่หาความเป็นใหญ่ด้วยการเหยียบย่ำคนอื่น สิ่งใดที่เป็นประโยชน์แก่ตน แต่ต้องทำลายผู้อื่น ต้องเว้นเด็ดขาด

(๓) ผู้ที่ย่อมมีความเห็นยวรั้งใจตนเอง หมายความว่า ตามปรกตินั้นใจของคนมีกิเลส ย่อมแส่หาอารมณ์และส่ายไปตาม อารมณ์ต่าง ๆ คือ ความรัก ความชัง ความหลง และสิ่งทั้งหลาย อันแวดล้อมตนอยู่เล่า แต่ละอย่างล้วนยั่ววนชวนให้เกิดอารมณ์ ทั้งนั้น สิ่งที่ดีที่งามย่อมยั่วให้รัก สิ่งที่ไม่ดีไม่งามย่อมยั่วให้ชัง สิ่งอันมีอย่างนั้นย่อมยั่วให้หลง เมื่อประสบอย่างนั้นต้องเห็นยวรั้งใจ ไว้ไม่ให้ส่ายไปตามอารมณ์เหล่านั้น รักษาใจให้เป็นปรกติไว้ อย่างนี้จึงชอบจึงควร

(๔) ผู้ที่ย่อมเป็นผู้มีความละอายแก่บาป หมายความว่า คำว่าบาป คือ ความชั่วความเสียหาย ความไม่ดี เกิดมาเป็นคน ต้องศึกษาอบรมให้รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ เมื่อรู้แล้วควรเว้นสิ่งอันเป็นโทษเสีย แม้ใจเห็นผิดคิดเห็นดีเป็นชั่ว

เห็นชั่วเป็นดี เห็นผิดเป็นชอบก็ควรละอายต่อสิ่งอันเป็นบาปบ้าง
 ไม่ควรทำบาปด้วยอาการอันหน้าด่าน ควรดเว้นให้ห่างไกล เว้น
 ได้ก็เป็นศรีแก่ตนเอง.

คำขวัญจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส

“เสรีภาพที่ขอบธรรม ต้องไม่ล้าสิทธิผู้อื่น”

จากพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะกรรมการจัดงานวัน “นิเทศวัตถุฟ้า”

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 13 มีนาคม 2512

เลขที่ 9398026

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สารสาธิตพิมพ์

นางกานดา สกาศกุล ขึ้นพิมพ์และจัดพิมพ์

๑๔๓ : ๒๕ - ๓๐ (๑)